

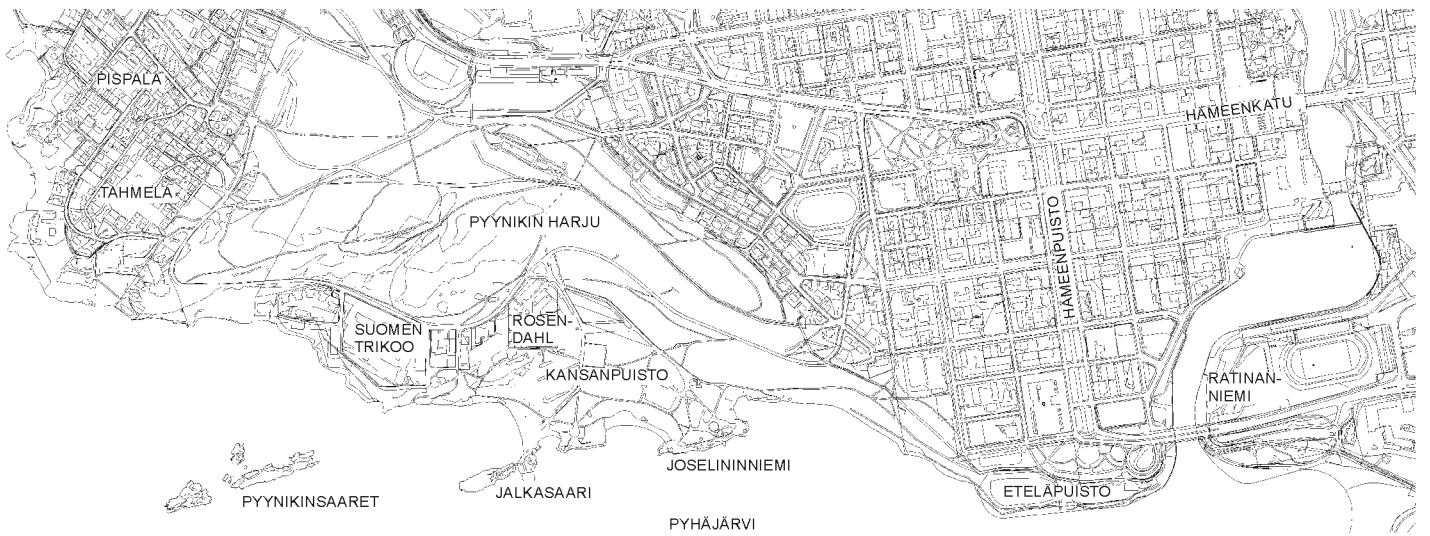
SUOMEN TRIKOOON RANTA JA PYYNIKIN RANTAPUISTO

Kaavoitukseen liittyvä maisemasuunnitelma

SISÄLLYSLUETTELO

1	TYÖN TAVOITTEET JA KULKU.....	4	5	ETELÄPUISTON YLEISSUUNNITELMA SEKÄ PYYNIKIN RANTAPUISTON YLEISSUUNNITELMA	21
2	PYYNIKIN MAISEMA	5		Yleissuunnitelman osa-aluejakokartta (1:3000).....	21
2.1	YLEISTÄ.....	5	5.1	ETELÄPUISTO (1:2000).....	21
2.2	LUONTO JA KASVILLISUUS.....	6	5.2	ETELÄPUISTON JATKE PYYNIKINHARJULLE.....	23
2.3	PYYNIKINRANNAN KULTTUURIMAISEMAN HISTORIA.....	7	5.3	JOSELININNIEMI.....	24
	Asutus ja huvilat.....	8	5.4	ROSENDAHLIN RANTA JA SUIHKULÄHTEEN YMPÄRISTÖ.....	26
	Pyyntien rannan teollisuus.....	8	5.5	UIMARANNAT.....	27
	Vapaa-aika ja kansanpuiston perustaminen.....	8	5.6	JALKASAARI.....	28
2.4	VIHERALUEVERKOSTO.....	9	5.7	TENNISKENTTIEN YMPÄRISTÖ.....	29
	Pyyntien rantavyöhykkeet kaupungin viheraluejärjestelmässä.....	9	5.8	HOTELLI ROSENDAHLIN LÄHIYMPÄRISTÖ VANHAN RAVINTOLA ROSENDAHLIN KALLIOALUE.....	30
3	MAISEMASUUNNITELMA	10	5.9	ENTISEN HAGELBERGIN HUVILAN YMPÄRISTÖ.....	33
3.1	YLEISET KEHITTÄMISTAVOITTEET.....	10	5.10	VARALAN KALLIONALUSLEHTO.....	34
	Ajatus kulttuurireiteistä.....	10	5.11	ENTINEN SCHRECKIN HUVILAN ALUE.....	35
	Reitit ja yhteydet, liittyminen olemassa oleviin reitteihin.....	10	5.12	THERMOPYLEEN KENTTÄ.....	36
4	SUOMEN TRIKOOON RANTA.....	11		LIITTEET	
	Maisema.....	11		Reitit / liikenneväylät / kentät 1: 5000.....	37
	Historia.....	11		Pyyntien historiaa (kronologia).....	38
	Kehittämistavoitteet.....	11		Lähdeluettelo.....	40
4.1	SUOMEN TRIKOOON MAISEMASUUNNITELMA.....	13		Kuvaluettelo.....	40
	Listarakentamiseen liittyvät ulkotilat ja rantapuisto				
4.2	SUOMEN TRIKOOON RANTA, Vaihtoehto A.....	14			
4.3	SUOMEN TRIKOOON RANTA, Vaihtoehto B.....	17			

TAMPEREEN YLEISKARTTA 1:8000

1 TYÖN TAVOITTEET JA KULKU

Tämän maisemasuunnittelutyön lähtökohtana on ollut Pyy-nikin Suomen Trikon täydennystakentamiseen liittyvä asema-kaavan muutostyö. Tehdaskorttelin ja rannan välinen vyöhyke lähiympäristöineen muodostaa siten tärkeimmän osatehtävän tässä maisemasuunnittelutyössä. Trikon osalta tavoitteena on kehittää ranta-alue toimivaksi ja puoleensavetäväksi osaksi Pyy-nikinrannan virkistysaluekokonaisuutta. Sitä pyritään kehit-tämään niin kaupunkikuvan, asuin- ja työympäristön, kuin virkistys- ja liikenteen osalta viihtyisäksi ja toteutukseltaan laadukkaaksi.

Suunnitteluratkaisu on esitetty piirustuksessa:

- Suomen Trikon ranta-alueen maisemasuunnitelma, vaihtoehdot A ja B (1:500)

Edellä mainitun asemakaavoitettavan kohteen maisemasuunnitelmaan on lisäksi liitetty laajempi, koko Pyy-nikin ranta-vyöhykkeen käsittävän virkistysalueen yleisuunnitelma. Siinä tarkastellaan Pyy-nikin Pyhäjärven rantoja Eteläpuistosta Varalan urheilupuistolle. Yleisuunnitelma painottuu alueen virkistys-käytön eri muotoihin korostaen yhteyksiä kaupunkirakenteeseen sekä alueen käyttöön liittyviä sosiaalisia, kulttuurihistoriallisia ja esteettisiä näkökulmia. Tärkeiden ekologisten ja luonnonsuo-jelullisten erityispiirteiden huomiointi perustuu Tampereen kaupungin toimista tehtyihin selvityksiin. Työn tavoitteena on ollut nostaa esille paikan tarjoamia mahdollisuuksia ja reunaeh-toja alueen jatkekehitykselle laadullisen, toimivan ja monipuo-lisen ympäristön kehittämiseksi.

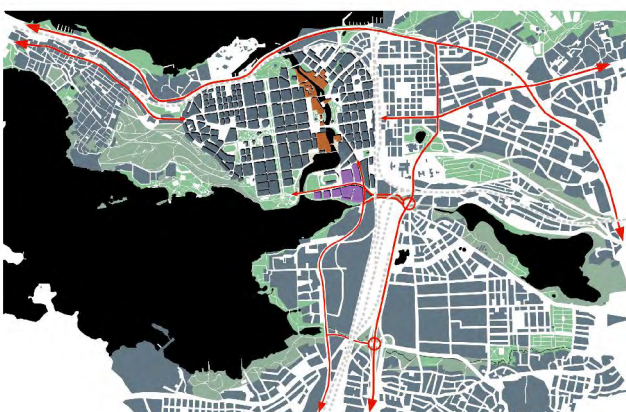
Esitetyt toimenpiteet eivät ole tarkoitettu toteutettavaksi ker-ralla. Pikemminkin on kysymys asiakirjasta, joka tarjoaa läh-tökohdan puiston tulevien vuosien kunnostuksen tarkempaa suunnittelua ja rahoitusohjelmaa varten.

Laajemman tarkastelun alueen maisemasuunnittelu on jaettu tarkkuusasteeltaan kolmeen osaan:

- Laajemman tarkastelun alueen suunnitelma (1:10 000 - 1:6000)
- Pyy-nikin rantapuiston yleisuunnitelma (1:1000) Suunnittelualue rajautuu lännessä Varalan urheilupuistoon ja idässä Pyy-nikin kesäteatterin ja Joselin-niemen kärkeen.
- Eteläpuiston yleisuunnitelma (1:1000)

Selvitystyö on tehty Tampereen kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosaston toimeksiantona syyskuun 2003 ja toukokuun 2004 välisenä aikana. Konsulttityön on laatinut Maisemasuunnittelu Hengård, vastaavana suunnittelijana maisema-arkki-tehti Gretel Hengård ja avustajana maisema-arkkitehti Teresa Rönkä. Työtä ovat ohjanneet toimeksiantajan puolesta projekti-arkkitehti Kristiina Jääskeläinen ja arkkitehti Tiina Leppänen. Suomen Trikon tehdas- ja uudistakennuskorttelin suunnitel-lusta kaavan pohjaksi vastaa Tampereen Kiinteistö Invest Oy:n toimeksiantosta arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy. Suunnittelukokouksiin on myös osallistunut Tella-Soneran tontin uudistakennuksen suunnittelusta vastaava arkkitehti Juha Ryöstä KSOY Arkkitehtuuria Oy:stä.

Työtä on kaupungin puolesta valvonut työryhmä, johon ovat kuuluneet maisema-arkkitehti Kaarina Kivimäki kaavoitus-yksiköstä, hortonomi Katri Laihonsalo vihertuotannosta ja suunnittelija Marjaana Tuoriniemi suunnitteluyksiköstä, suunnittelusääntäjä Jukka Kyölä suunnitteluyksikön liikennesuunnittelusta. Kokouksiin ovat myös osallistuneet Jouko Helminen ja Erkki Korteseniemä Tampereen Kiinteistö Invest Oy:stä.

Tampere 1:40 000

2 PYYNIKIN MAISEMA

2.1 YLEISTÄ

Pyyntikki on jääkauden sulamisvaiheiden muovaama Suomen korkein harjumuodostelma. Sen asema Tampereen kaupunkikentässä ja Pyhäjärven maisemassa on erittäin merkittävä. Se on Tampereen arvokkainta ulkoilu- ja virkistysympäristöä sekä sijaintinsa, rantojensa että voimakkaasti ja vaihtelevan maisemanuotonsa vuoksi. Pyyntikin harjun metsät, jyrkät rinteet ja näköalapaikat tekevät alueesta ainutlaatuisen. Aurinkoiset ja laajat uimarannat kruunaavat sen merkittävää kaupunkilaisen vapaa-ajan kohteena. Tampereen kaupunki on varhain ymmärtänyt suojella Pyyntikin alueet kaupunkilaisen hyväksi. 1830-luvulla kaupunki kielsi puiden hakkuun Pyyntikin harjulla sen maisemallisen arvon vuoksi. Teollistuvan kaupungin kehitys 1800-luvulla toi Pyhäjärven rannoille porvariston huviloita ja teollisuutta, mutta myös ravintolatoimintaa. 1900-luvulla kaupungin päättäjät luopuivat Pyyntikin rantojen rakentamisesta ja yksityistämisestä, päättäessään vuonna 1929 perustaa Pyyntikin Kansanpuiston ja Eteläpuiston kaupunkilaisen yhteiseksi virkistysalueiksi ja kaupungin kaunistukseksi. Pyyntikin harjumsäät on suojeltu sekä luonnonsuojelulain nojalla että asemakaavassa.

Neljä vyöhykettä 1: 10 000

4 Vyöhykettä

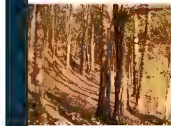
Pyyntikin etelärinte voidaan topografiansa ja maankäyttönsä pohjalta jakaa neljään vyöhykkeeseen, joilla kullakin on vahva erityispiirteensä. Metsäinen harjun vyöhyke vaihtelevine luontotyypeineen ja jyrkkine maastoineen muodostaa voimakkaan selkänöjan alarinteen puistolle.

Rakennettu vyöhyke harjumsään ja rannan välissä erottuu ympäristöstään eri aikakausien rakennuksillaan. Maisemaa leimaavat eri kausien kulttuurikasvit, sekä paikoitus- ja liikennealueet asfalttipintoineen.

Puistovyöhyke on pääosin ihmisen muokkaamaa ja hoitamaa avointa tai puolivointa puistoympäristöä, jota leimaa vanha kulttuurikasvillisuus. Tälle vyöhykkeelle ovat sijoittuneet useat liikunnan ja vapaa-ajan toimintapaikat, kuten auringonoton nurmikentät, ienniskentät, leikkipaikat ja kesäteatteri. Valittavasti myös autojen paikoitus on saanut laajahkoja osia tästä vyöhykkeestä.

Rantavyöhyke, jolle antavat luonteen vuorottelevat kallioniemet ja hiekkapoukammat. 1800-luvulla tänne sijoituivat huvila-asuminen ja huvilimat sekä vähitellen teollisuus. Nykyisin rantavyöhyke on uimarantojen suosioista huolimatta jäänyt hoidon osalta paisioon. Menneestä huvilakaudesta on paikoin säilynyt rantojen kivirakenteita.

HARJUVYÖHYKE (metsäpuut, polut)

RAKENNETTU VYÖHYKE (rakennukset, parkkialueet, leikatut istutukset, kovat pinnotteet)

PUISTOVYÖHYKE (puistopuut, kiviluhkapolut, nurmipinnat, aktiviteetit)

RANTAVYÖHYKE (kalliot, hiekkarannat, laiturit/rakenteet, paviljongit)

5

Kasvillisuuden arvot 1: 6000

2.2 LUONTO JA KASVILLISUUS

Harjun jyrkillä rinteillä on useita muinaisrantojen terasseja ja valleja. Laajin niistä on nk. Yoldianmeren rantarömpä Pyyntikin näkötornin eteläpuolella. Suomen Triכון pohjoispuolella sijaitsee nk. Thermopyleen rotko, jossa kalliojyrkänteen muodot olivat ennen rotkon täyteä erityisen voimakaspiirteiset. Rakennuskiven louhinta on paikoin muuttanut kalliojyrkänteen luonnonsuomotoja. Peruskallio on kiillegneissä. Harjun kivaineisiin kuuluvat myös graniitti, granodioritti, killeliusk, fylliitti, gneissi sekä tuhkiitti.

Kasvillisuustyyppit vaihtuvat karuista rehevimmiksi ylärinteestä alaspäin siirtyessä. Mäntymetsä on iällään 150-200 vuotta vanhaa. Puistometsänä hoidettavan mäntymetsän ensimmäiset uudistusistutukset käynnistettiin 1980-luvulla pitkän tähtäimen hoito-ohjelman mukaisesti.

Rehevämpiin kasvuolosuhteiden lehtoja on vähän. Rehevin on sijainnut Varalan urheilupuiston alueella. Alueesta itään on kuivahkoa ja tiheäpensaisa kallionaluslehtoa, jossa on säilynyt pähkinäpensaita. Nämä Ancylus-kauden (noin 9000 v. sitten) tulokkaat ovat Pyyntikin arvokkainta kasvillisuutta. Rinteen taiseimmilla vyöhykkeillä maalaji muuttuu hienojakoisemmaksi. Niinpä näitä alueita onkin viljelty jo kauan ennen kaupungin perustamista.

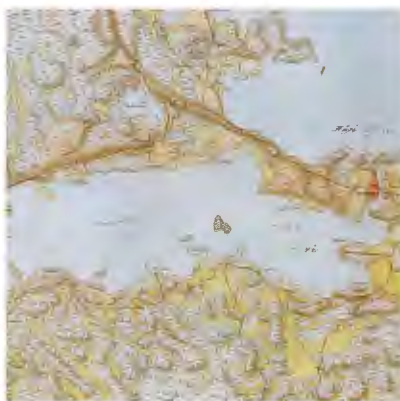
Rantavyöhykkeiden puulajien koostumuksessa näkyy 1800-luvun huvilakulttuurin vaikutus. Suomen Triכון itäpuolen rantakalliolla on muutamia kynäjalavia, tämän puulajin pohjoisin esiintymä. Joselinniemiessä on ainutlaatuisen komea pilari-mainen tervaleppämetsikkö.

Alueen biologiseen monimuotoisuuteen vaikuttavat lajiston runsaus, geneettinen variaatio sekä biotoopin (elinympäristöjen) monipuolisuus.

6

Kartta vuodelta 1758

Kartta vuosilta 1776-1805

Tampereen kaupungin asema- ja aluekartta vuodelta 1908

Tampereen kaupungin asemakartta vuodelta 1921

Tampereen kaupungin asemakartta vuodelta 1937

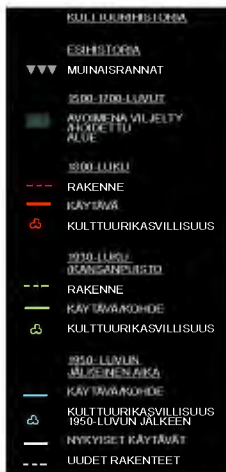

2.3 PYYNIKINRANNAN KULTTUURI-MAISEMAN HISTORIA

Suunnittelualan maisema heijastaa Tampereen kaupungin historiaa ja kulttuuria monipuolisesti. Kun Tampere vuonna 1929 täytti 150 vuotta, kaupunki päätti kansanpuiston perustamisesta Pyynikin ranta-alueelle. Tuolloin laaditun kaavan ja puistoalueen yleissuunnitelman mukaan vanhat vuokrahuviilat esitettiin purettaviksi, mikä myös toteutui. Näin varmistettiin alueen muuttaminen kaikkien kaupunkilaisten yhteiseksi puistoalueeksi. Muistamat puisto- edeltävistä vaiheista ovat kuitenkin edelleen olemassa kalliion rinteillä, ranta-alueilla ja kasvillisuuden seassa. Ne ovat mielenkiintoa herättäviä yksityiskohta ja linkejä Pyykinrannan rakennetun historian vaiheisiin.

Tampereen kaupungin asemakartta vuodelta 1937, osasuurennos

Historian jäljet ja jäänteet 1: 8000

Asutus ja huvilat

Koko Suomen Triכון tehdasalueen ja Joselininmäen välisen vyöhykkeen viljelykelpoisia maita on hyödynnetty tiivistä varhaiselta keskialta asti. Karttalähteet näyttävät alueen olleen niitty- ja viljelykäytössä ennen Tampereen kaupungin perustamista v. 1779. Tuolloin pellot muutettiin kaupunkilaisten kasvimaiksi.

Kaupungin kasvu ja teollistuminen 1800-luvulla toivat Pyykin rannoille kaupungin tunnettujen liikemieskujen huvila-asutusta: Hagelbergin huvila sijaitsi Suomen Triכון tehdaskorttelin kupeessa. Sumeliuksen ja Joselinin huvilat Joselininmäessä, Schreckin huvila harjulle johtavan solan painanteessa sekä Liljeroosin huvila Varalassa. Elianderin huvilasta Jalkasaaren koillispuolisessa rinteessä tuli 1860-luvulla kesäravintola, kuuluisan ravintola Rosendahlin edeltäjä.

Ainoana näistä huviloista säilynyt Liljeroosin vanha huvila toimii nykyään Varalan kurssekeskuksessa naisvoimistelusta kertovana museona. Muista huviloista on säilynyt näkyviä jäänteitä kansanpuiston ranta- ja kalliomaisemassa. Nämä jäänteet ovat luonnonkivirakenteita tai huvilaputaukkoja säilyneitä vanhaa kasvialajistoa.

Pyykinrannan teollisuus

Teollinen toiminta Pyykin rannoilla alkoi 1850-luvulla kehittyä rinnan huvila-asuksen kanssa. Jalkasaaren rakennettiin piippuvedas 1850-luvulla. Samoihin aikoihin perustettu tulikutehdas sijoittui Jalkasaaren ja Joselininmäen väliselle ranta-alueelle. Tehdas paloi 1865, mutta rakennettiin pian uudelleen. Lopullisesti se purettiin 1906.

Pyykin kalliion jyrkimpään kohtaan rakennettiin 1859 haulitorni. Haulitehdas purettiin vuonna 1908. Suomen Triכון tehdas sai alkunsa Nikolai Bauerin vuonna 1890 perustamasta triכוןtehtaasta, josta myöhemmin kehittyi Suomen Triכון Oy.

Vapaa-aika, kansanpuiston perustaminen

Harjualet, joka jo 1840-luvulla oli määrätty kansanpuistoksi, kehittyi suosituksi kaupunkilaisten kävelyretkien ja huvimatkojen kohteeksi. Työväenliikkeen historia liittyy Thermopyleen aukliolle, jonne 1900-luvun alussa suuntautuivat vapunpäivän marssit ja ammattiyhdistysten kevätkokoukset ja jossa vuosittain pidettiin lähtö- ja laulujuhla. Pyykin rinteeseen vuotensola sai nimensä kaupungin kaunistustoimikunnan toimesta antiikin Kreikan Thermopylae-solan mukaan vuonna 1877. Vuoden 1918 kansalaisodossa kentälle haudattiin väliaikaisesti punaisten kaatuneita. Kenttä tasoitettiin vuonna 1930. Vuonna 1962 kaupunki rakensi Thermopyleen kentälle uuden laululavan nimeltään Pyykin laululava.

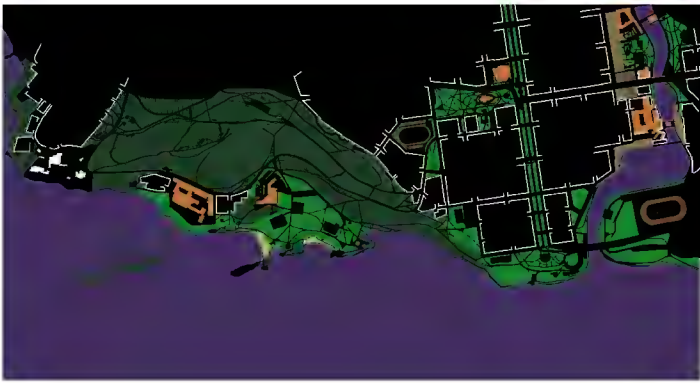
Joselininmäestä muodostui 1800-luvun ja 1900-luvun alun kaupunkilaisten huvilamäen keidas, kun Emmanuel Joselin avasi huvilassaan kesäravintolan vuonna 1866. Niemellä toimi myös muita ravintoloita. Vuonna 1888 lähellä sijaitseville näköalakalliolle purettiin Rosendahlin ravintola, jonka kaupunki osti vuonna 1918 ja luovutti edelleen vuokraajalle. Vuonna 1970 ravintolarakennus purettiin ja kallioiden jäljelle rinteeseen rakennettiin nykyinen Rosendahlin kongressihotelli.

Pyykin rannan avoimilla kentillä on myös ollut pitkät perinteet kansan kokoontumispaikkoina ja juhlien näyttämönä. Ensimmäiset kansanjuhlat järjestettiin Pyykin juhla kentällä vuonna 1873 Vapaapalokunnan toimesta. Kentillä sijaisivat ulkoilma-teatteri ja esiintymislava.

Vuonna 1930 ranta-alueelle laadittiin kansanpuiston yleissuunnitelma asemakaava-arkkitehdin Elis Kaalamon suunnitelmien mukaan. Puiston rakentaminen ajoittui 1930-luvulle, jolloin kaupunginpuutarhina toimi Onni Karsten. Kansakylpylä avattiin Pyykin rannan vuonna 1931.

Pyykin kesäteatteri rakennettiin vuonna 1948 Joselininmäen.

Koulukadun ranta-alueella sijaitsi vuodesta 1908 Palomäen uimalaitos, joka lakkautettiin veden huonolaatuisuuden vuoksi vuonna 1963.

Viheralueverkosto, nykytilanne 1:10 000

- VIHERALUEVERKOSTO (LETTIÖMÄÄRÄKÄYTTÖKÄYTTÖKÄYTTÖ)**
- HARJUNVETSA
 - HOIJETTAVAT VIHERHUOLTOALUEET
 - LAMMARANTA
 - UUSIEN KALVORAKENNUKSIEN VIHERHUOLTOALUEET
 - VIHERALUE

2.4 VIHERALUEVERKOSTO

Pyynikin rantavyöhykkeet kaupungin viheraluejärjestelmässä

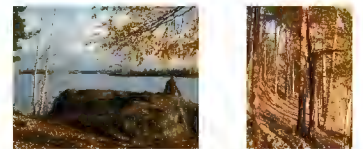
Pyynikin harju ja Pyynikin rannat muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden Tampereen kaupunkimaisemassa ja viheraluejärjestelmässä. Luontotyypinsä, laajutensa ja topografiansa vuoksi alue on biologisesti monimuotoinen, mikä lisää alueen arvoa virkistysalueena. Näkyvä kulttuurihistoria lisää virkistysalueen mielenkiintoa ja arvostusta kaupunkilaisen taholta.

Läheiset yhteydet Pyynikin harjulta kanta-kaupunkiin sekä tiheä kevyen liikenteen verkosto tekevät alueesta helposti saavutettavan. Lännessä alue liittyy Pyynikin harjun pohjoisosiin, Ala-Pispalassa Tahmelan rantapuistoon ja edelleen Vaakkolammen viheralueisiin. Varalan urheilupuisto muodostaa esteen rantayhteydelle Ala-Pispalan rantojen viheralueisiin. Kaupungin puolella yhteydet ovat hyvät keskustaan ja Tammerkosken ja Ratinan kautta Iidesjärvi-Kaukajärven laaksoon. Hämeenpuisto yhdistää etelärannat Näsinpuistoon.

Pyynikin harjun luonto on valtakunnallisesti arvostettu maisemakokonaisuus ja nähtävyys. Harjun rinteensä ja rannan puistot nurmialueineen ovat kaupunkielämän kohtaamispaikkoja samalla, kun ne tarjoavat puutteen virkistymiseen ja kuntoiluun. Rantamaisan kalliokielteet ovat yksilöllisemmän luonnosta nauttimisen vetovoimaisia paikkoja. Pyynikin rannan virkistysarvoa lisää ratkaisevasti kaupungin liikennemelun puuttuminen.

Viihiytyä tieteiden myöntämien vaikutusten sosiaaliseen kokemukseen ja käyttäytymiseen. Kaunis ympäristö voi olla kuin kaunis sää, joka hyvän olon kautta myös luo yhteistä iloa. Epäviihiytyys ja ympäristöstä rumentavat seikat voivat puolestaan vaikuttaa alitajuisesti ihmisen suhtautumiseen myös muihin. Epäviihiytyys ei pelkästään perustu rumaksi tai häiritseviksi koettuihin yksityiskohtiin, vaan voi johtua esimerkiksi puutteellisista reiteistä, haluttujen yhteyksien puuttumisesta, turvattomuuden kokemisesta yms.

Tässä työssä on pyritty kartoittamaan paikan laadullisia ominaisuuksia ja painottamaan puiston elämäksellisyttä ja siihen liittyviä sosiaalisia ja psykologisia näkökulmia.

Ulkoilu- ja virkistyskäytön luonne 1:10 000

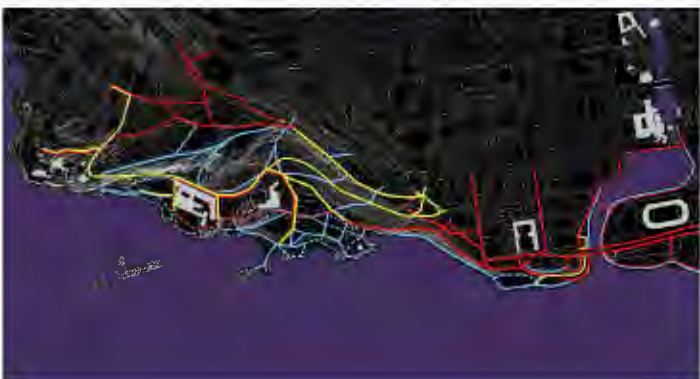
- ULKOILU- JA VIRKISTYSKÄYTTÖN LUONNE (KÄYTTÖKÄYTTÖ)**
- RANTAJÄRVI / METSÄALUE
 - RANTAJÄRVI / RANTA JA JÄRVELÄMÄ
 - HARJUN RAKENNUKSIEN VIHERALUE
 - LAMMARANTA / METSÄALUE / SOSIAALINEN KOKOUMISPAIKKA
 - POTENTIAALINEN KOKOUMISPAIKKA / YHDESKÄYTTÖALUE
 - RANTAJÄRVI / RANTA JA JÄRVELÄMÄ / YHDESKÄYTTÖALUE
 - POTENTIAALINEN KOKOUMISPAIKKA / YHDESKÄYTTÖALUE

Pyynikin maisemaa TKA

Kevyen liikenteen reitit 1:10 000

- REITIT JA YHTEYDET**
- NYKYINEN KAVANNUKSELINEN REITTI
 - SUUNNITELTU KAVANNUKSELINEN REITTI
 - NYKYINEN KEVYEN LIIKENTEEN REITTI
 - SUUNNITELTU KEVYEN LIIKENTEEN REITTI
 - AKSI

3 MAISEMASUUNNITELMA

3.1 YLEISET KEHITTÄMISTAVOITTEET

Ajatus kulttuurireitistä (teollisuusmaisema – luonnonmaisema)

Pyhäjärven pohjoisesta ranta-alueesta on mahdollisuus kehittää jatkoa Tammerkosken teollisuuskuultuuriin reitille. Tämä yhdistäisi arvokkaita puiston osat: Eteläpuiston, Pyynikin luonnonuojelun sekä rannan huvila-aikakauden jäänteet ja teollisuuden merkittävimmät kohteet, saman reitin varrella koettavaksi. Tehdaskennuksien punatiilikisäiset ja massiiviset piiput veden äärellä ovat etappeja kanta-kaupungin ja harjun rantamaisemassa, jota viheralueen runsas kulttuurivaikutteinen kasvillisuus ja rakennustaide eri aikakausilta värittävät. Reitillä rakennettaisiin luonnon ilahoukutusta ja vaihtelua. Ne voisivat palvelu vaihtelevia vapaa-ajan toimintoja tai toimia kulttuuritaiteiden taidegalleriana. Yhtenäinen valaistus ja kalustus toisivat lisäarvoa.

Edullinen ilmansuunta Pyhäjärven avoimelle selälle on itsessään jo mitä vetoimaisin houkutin. Maaston luonnollinen topografia jakaa ranta-alueen erilaisiin tasoihin. Eteläpuiston kohdalla kaupunki jää korkeammalle omaksi vyöhykkeekseen ja jyrkät rinteet sekä tiheä kasvillisuus sulkevat vilkkaan Tampereen valtatieen taakse. Eteläpuiston alue on vielä täysin käyttämättömän potentiaalia avata kaupunki Pyhäjärven suuntaan ja ottaa haltuun Pyhäjärven maisema rannan tarjoamine mahdollisuuksien. Veden äärellä kaupungin edustalle on mahdollista luoda nykyistä voimakkaampi urbaanin julkisen tilan luonne.

Reitit ja yhteydet / liittyminen olevassa oleviin reitteihin

Harjumaaston topografia tekee Pyhäjärven rannan suuntaa seuraavat virkistysreitit vaihteleviksi. Kolme keskeistä Pyynikille johtavaa reittiä ovat harjun laakea seuraava reitti, kaupungin tasolla harjun juurella kulkeva reitti sekä rantaviivaa myötäilevä reitti. Rantareittiä luonnehtivat erilaiset tiivistymät ja harvemat matkan varrella. Kulkua rytmittävät vetäytymiseen houkuttelevat niemenkärjet ja kokoonntumisen ja aktiiviteetteihin kutsuvat paikat, kuten aukiot, kentät ja uimarannat. Parantamalla virkistysreitien epäjatkuvuuskohtia sekä reitien turvallisuutta ja kehittämällä rantavyöhykkeen aktiiviteetteja voidaan rantavyöhykkeestä aikaansaada monipuolinen reitti keskustasta Pyynikille ja myös Ratinan suuntaan.

Satakunnankatu, Hämeentie ja vilkas Tampereen valtatie yhdistävät kosken puoleltoisina. Lisäksi kosken ylittävät kevyen liikenteen sillat. Suunniteltu Ratinanniemen ja Nalkan yhdistävä kevyen liikenteen silta tulee parantamaan yhteyksiä huomattavasti.

Pohjois-eteläsuuntaista kaduista Mariankatu, Koulukatu, Papinkatu, Hämeenpuisto sekä Nalkankatu johdattavat Eteläpuistoon. Itä- ja länsisuuntaisten kadut johdattavat suoraan keskustasta kosken rannalla Pyynikin harjun maisemiin.

Sisäkäyntienä Pyynikin rantapuistoon toimivat Palomäentien ja Pyynikintien lisäksi Mariankadun ja Tiiliruukinkadun risteys sekä Koulukatu. Pispalan puolelta yhteys kulkee rantaan Pyynikintien kautta sekä harjun laelle Varalantietä pitkin.

4 SUOMEN TRIKOOIN RANTA

Maisema

Pyynikin harjun suuntaisesti tasaiseen maastoon hieta- ja moreenimaalle on perustettu Suomen Trikoon tehdas. Tehtaan selustana kohoavat Pyynikin jyrkkä harjunrinne kallioseinäminen. Harjun puoleinen katujulkisivu on ehjä ja umpinainen. Tämän vuoksi pitkä tiiliseinä kadun reunassa saa hyvin voimakkaan muurimaisen luonteen. Tehdaskortteli rajautuu molemmilta sivuiltaan uusiin 1980- ja 1990-luvulla rakennettuihin asuinkortteleihin. Tehtaan edessä oleva täyteranta on jyrkkää ja kasvillisuus suureksi osaksi hoitamaton luontaisesti kylväytynyttä nuorta lehtipuustoa. Täyteranta liittyy idässä jyrkkään rantakallioon ja sen Hagelbergin huvilan vanhaan rantaviivaan. Lännessä täyteranta on loivempi ja toimii noin 50 pienenen säilytyspaikkana sekä asuinalueen rantana. Teliä-Soneran kiinteistön rajalla siirrytään luonnonsuojelualueelle. Muokattu ranta rajautuu suoraan kallionalueeseen. Rannassa liikkuminen on kuluttanut maanpinnan lähes paljaksi.

Historia

Ennen tehtaan perustamista rannassa, vanhan peltoaukean laidalla, sijaitsi Hagelbergin puinen huvila. Uusi omistaja, ravintoloitsija Nikolai Bauer perusti huvilan kasvimaalle vuonna 1889 Bauerin sukka- ja trikootehtaan. Vuonna 1891 tehdas muuttui Fabrikaktiebolaget J. Dahlberg & Co:ksi. Tehtaan vieteen perustettiin samoihin aikoihin The Scotch Tweed Manufacturing Company. Tampereen Trikootehdas Oy syntyi 1897 sen länsipuolelle. Lopulta kaikki kolme tehdasta yhdistettiin yhdeksi yritykseksi. Tehdas yhteisöön kuuluivat myös työntekijöiden asunnot, jotka sijaitsivat nykyisten Trikoon- ja Hiekkakujien varrella. 1930-luvun puolivälissä trikootehtaan toiminta laajeni ja alueelle valmistui uusi nelikerroksinen tehdasrakennus. Faria vuotta myöhemmin tehdasrakennusta laajennettiin edelleen pohjoiseen aivan Pyynikintien reunaan asti. Tehtaan laajennuttua useaan otteeseen, myös rantaa täytettiin. Suomen Trikoon lopetti toimintansa 1980-90 -lukujen vaihteessa ja on sen jälkeen ollut uusikäytössä. Itäpuolella Trikoonkujan varrella olevat asuintalot ovat 1980-luvulta. Pyhärannan asuinalue Pirkkalan nahkatehtaan paikalla on valmistunut 1990-luvulla. Tehdasalueen asemakaavan muutostyö on ollut käynnissä vuodesta 2000.

kehittämistavoitteet

Paikan teollisuushistoria antaa tärkeän perustan Trikoon alueen ulkotilojen jatkosuunnittelulle. Tehdasalueen kulttuurihistoriallisia arvoja tukinnat arkkitehti Hanna Lyytinen toteaa mm. seuraavaa: "Yksittäisiä rakennuksia tai sisätiloja tärkeämpää Suomen Trikoolla on paikan lähtökohdista vähitellen kasvanut varsin ehjä ja jäljittelemätön maisemakokonaisuus". (Lyytinen 2002)

Uusien asuinrakennuksien sijoittuminen rannan ja tehdaskorttelin väliin tulee muuttamaan rantamaisemaa merkittävästi. Maisemasuunnittelun tavoitteena on ollut löytää yhteistyössä kaavoittajien ja arkkitehtien kanssa ratkaisumallit, joissa tehdaskorttelin ulkotilat liittyvät mahdollisimman luontevasti julkiseen rantapuistoon. Suunnitelmassa pyritään kokonaisratkaisuun, jossa rantamaisemasta muodostuu puoleensavetävä osa Pyynikinrannan yhtenäistä virkistysaluetta. Keskeisimpänä tavoitteena on rantamaiseman julkisen luonteen korostaminen. Tavoitteena ei ole luotsata rantapuiston käyttäjiä luontevasti Trikoon alueen ohi, vaan ennen kaikkea saada ulkoilijat näkemään paikka yhdeksi kävelyreitinsä päämääräksi tai etapiksi. Aktiivisen julkisen käytön kautta voidaan välttää alueen eristäytymisen.

11

Yleisölenäystä Trikoon rannassa 1929 TKA

Suomen Trikoon tehdas 1930-luvulla TKA

Trikootehdas ja Rosendahl TKA

Tehdasrakennuksen luonne ja sen suhde maisemaan riippuu tulevasta käyttötarkoituksesta. Mutta maiseman luonteella voi myös olla ohjaava vaikutus rakennuksen käyttöön. Ratkaisevaa on, kuinka julkisia ulkotilat ja niiden suhteet rakennuksiin ovat. Asuinrakennusten osalta on ratkaisevaa myös se, että ulkotilojen julkista luonnetta ei voida määrittellä, jollei määrittellä asuinviivityyden kannalta tärkeän "oman pihan" rajaa.

Tehtaan sisäpihojen sarjajamainen luonne ja suhde järvimaisemaan ovat lähtökohia jatkaa tilasarjaa myös uudisrakentamiselle. Vanhan tehtaan viehätys ja ajallinen kerrostuneisuus vaativat vaalimaan niitä arvoja jatkossakin. Täyterannalla on potentiaalia tuoda paikkaan myös aivan uudenlaista puoleensavetävyyttä.

12

4.1 SUOMEN TRIKON MAISEMA-SUUNNITELMA

Lisärakentamiseen liittyvät ulkotilat ja rantapuisto

Suunnittelutyössä on tarkasteltu kahta vaihtoehtoa täydennysrakentamiselle. Nämä vaihtoehdot liittyvät kysymyksiin ulkotilojen luonteesta ja julkisuuden asteesta. Vaihtoehdoissa kerrostalomaat ovat samat. Suunnittelun lähtökohdina ovat tehdaskorttelin ulkotilojen nykyinen luonne sekä ennen kaikkea maiseman dominantiksi kohoava voimalarakennus. Sen asema järvinäy- mässä tarjoaa erinomaiset puitteet korkeatasoisen ja viihtyisän julkisen lähiympäristön luomiseksi järvinäkymään.

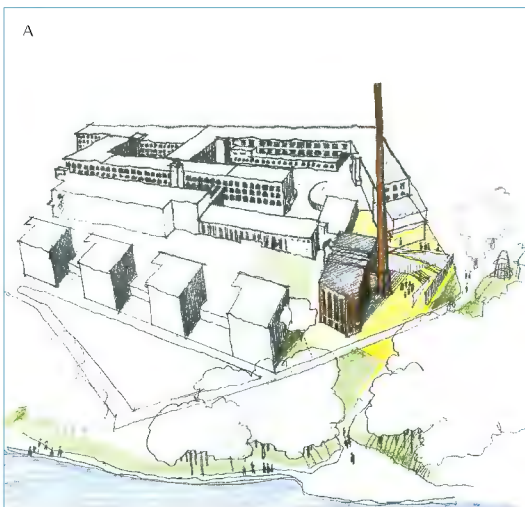
Ulkotilojen ulospäin / sisäänpäin suuntautuva luonne

Jos voimalan tulevan käytön halutaan painottuvan ulospäin suuntautuva eli sisältävän luonteeltaan julkisia toimintoja, tulee tehtaan ulkotilojen luonteesta ja korkeatasoisesti tukea tätä tavoitetta. Julkisen ympäristön tulee olla esteettisesti puoleensavetävä ja monipuolisesti toimiva. Yleiseen käyttöön tarkoitettujen ulkotilojen tulee myös erottua asuintakennusten pihalueista selkeästi asuinviihtyisyyden nimissä. Järven puo-

leisten ulkotilojen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen edustaviksi ja viihtyisiksi oleskelutiloiksi vaikuttavat lopulta koko tulevan Suomen Trikon korttelin imagoon.

Jos täydennysrakentamisessa sen sijain pyritään ennen kaikkea rauhallisen asuinympäristön ja toimivan työympäristön luomiseen, tulee tämän myös heijastua tehdaskorttelin lähiympäristössä. Ulkotilat ovat silloin ulkopuolisia tarjoavia ja ulospäin suuntaavaan houkuttelevuuden sijaan ne on tarkoitettu etupäässä asukkaiden omaan viihtymiseen. Rakentamisen julkiset voima- varat tulee tässä vaihtoehdossa suunnata tehdasalueen sijasta veden äärelle, rannan virkistysreitit laatuun sekä viereisten alu- eiden puistorakentamiseen.

Vaihtoehdoissa tarkastelussa on tutkittu kaavoituksen pohjaksi esitettyä Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen laatimaa vaihtoehtoa - vaihtoehto A. Sen rinnalla on tutkittu asuintakennus- sijaan sijaitsevan voimalarakennuksen ja sen tuomia mahdollisuuksia vanhan tehdasmiljöön ulkotilojen sarjalle - vaihtoehto B.

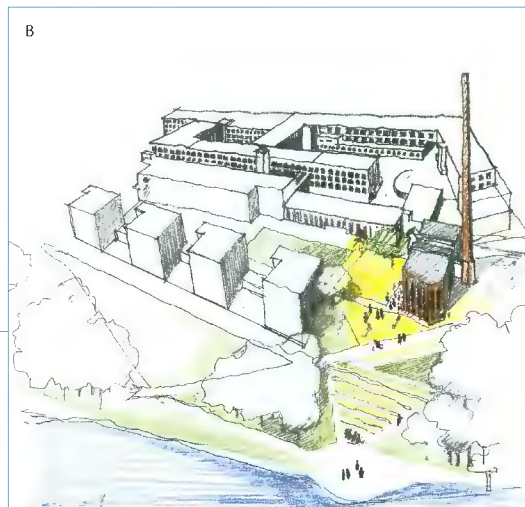

Vaihtoehto A, periaatekuva
Ehdotus Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy

Asuintakennusrivi sijoittuu lähelle voimalarakennuksen kulmaa ja tehdaskompleksin eteen. Voimalan länsi- puoliset ulkotilat on syytä rauhoittaa asuinvoiminoille ja keskittää julkisemmat toiminnot ja puistorakentaminen itäiselle sivulle voimalarakennuksen taakse sekä viereiseen puistoon. Tässä vaihtoehdossa voimala- rakennus ei sovellu julkiseen käyttöön, sillä sen sisään- käynnin avautuvat asuinpihalte.

Vaihtoehto B, periaatekuva
Ehdotus Maisemasuunnittelu Hengård

Asuintakennusrivi asettuu etäimmälle voimala- rakennuksesta. Sen edustasta on mahdollista luoda toimiva ja järvelle avautuva julkinen tila. Rantapuiston toimin- tojen sijoituksella ja tasokkaalla puistorakentamisella voidaan vahvistaa Trikon alueen puoleensavetävyyttä. Tämä vaihtoehto tarjoaa mahdollisuuden voimala- rakennuksen julkiselle käytölle asuinviihtyisyyttä rajoit- tamatta.

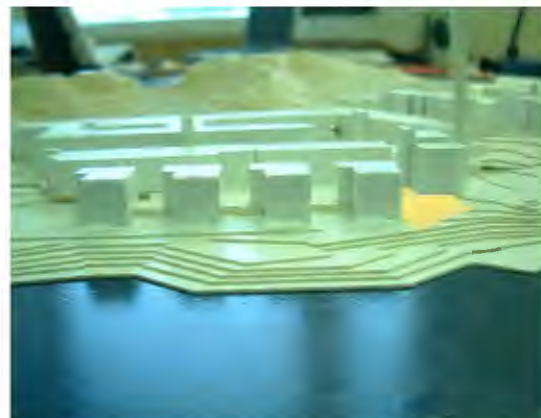
13

Näkymä Trikonkadun päästä lounaaseen. Uuden kerrostalon kulma asettuisi vaihtoehdossa A kuvassa merkittyyn kohtaan.

Nahkakuja.

Pienomallin vaihtoehdosta A. Voimalan edusta merkitty kuvan.

4.2 SUOMEN TRIKON RANTA Vaihtoehto A

Kaavoituksen pohjaksi esitetty vaihtoehto, Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy:

Tässä vaihtoehdossa täydennysrakentaminen sijoittuu kiinteästi tehdaskorttelin eteen. Nahkakujan puolella rakennusryhmä tukeutuu aikaisempien laajennusvaiheiden tavoin nykyiseen tontin rajaan ja katulinjaan. Itäisin neljästä kerrostalosta sijoituu lähelle (12m) voimalarakennuksesta, jonka sisäänkäynnit tulevat avautumaan uudelle sisäpihalte.

Vaihtoehto A:n negatiivisia puolia maisemasuunnittelun tarkastelussa:

- Voimala asettuu järveltä nähtynä osaksi asuintalojen rivistöä ja sen dominoiva asema heikkenee huomattavasti.
- Voimalan sisäänkäynnit avautuvat uudelle pihakannelle ja asuintakennukset rajaavat tilan siten, että järvinäkymä tältä edustalta jää hyvin kapeaksi. Paikan oleskeluarvot jäävät pieniksi.
- Voimalan ja viereisen uuden kerrostalon välinen tila mielletään asuintakennuksen pihaksi, josta on vain läpikulumahdollisuus. Menettäessään näköyhteyden järvelle, paikka menettää myös houkuttelevuutta ja käyttömahdol- lisuutta.
- Aukio voimalan länsisivun puolella on uusien asuintakentalojen varjossa (iltapäivä-ilta-auringossa).
- Nahkakujan suuntaista järvinäkymää tuulevat hallitsemaan ajoväylän ajoneuvot, liikennemerkit, opasteet, kieltotaulut yms.

Vaihtoehtoa A puoltavat asiat maisemasuunnittelun tarkastelussa:

- Lisärakentaminen noudattaa Nahkakujan puolella aikai- sempien laajennusvaiheiden tavoin tontin rajaa. Länsi- sivusta muodostuu kiinteä ja johdonmukainen sarja eri aikakausien päätyjulkisivuja.
- Nahkakujan visuaalinen jatke järvelle säilyy.
- Kokonaisuusmitelasta muodostuu kompakti.
- Asuintakentalojen pihat erottuvat omiksi puolyksityisiksi tiloikseen.
- Myös asuintakennuksen ja voimalan välinen tila on mah- dollista rauhoittaa asuinvoiminoille ja kulkuyhteydelle tehta- an sisäisiin entisen värjäämötkäntä pottikäytävän kautta.

Maisemasuunnitelma Vaihtoehto A

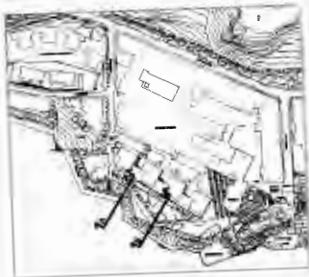
Korkeatasoisen ympäristön luomisessa pääpainona on itse rannan voimavarojen hyödyntäminen ja voimistaminen. Alueen virkistyskäytön parantaminen edellyttää nimenomaan kulkuyhteyksien parantamista rannassa ja yhteyksien parantaminen itä-länsisuunnassa.

- Kokoonnutumiseen tarkoitettuja paikkoja ei esitetä tehdas- korttelin välittömään läheisyyteen paikan rauhallisen luon- teen varmistamiseksi. Vilkkaimman käytön toiminnon painottuvat alueen reunasuoniin, yllä mainitun Hagelbergin huvila-alueen kohdalle sekä länteen uudeksi aurinkoin- teeksi muotoiltavalle rantapuiston osalle.
- Julkinen ulkoilutieteyhteys esitetään linjattavaksi läheltä rantaa tehdaskorttelin ohi edelleen luonnonsuojelualueen ja Varalan suuntaan. Järvenrantaan rakennetaan rantapolku, joka yhdistää nykyiset rantatasanteet lännestä oleville vene- rannoille ja edelleen luonnonsuojelualueen nykyiseen pol- kuverkkoon.
- Voimalan itäisestä, voimalan savupiipun puoleisesta aukista, voidaan kehittää toiminnallinen ja visuaalinen yhteys tehdaspihojen ja entisen Hagelbergin huvilamiljöön välille.

14

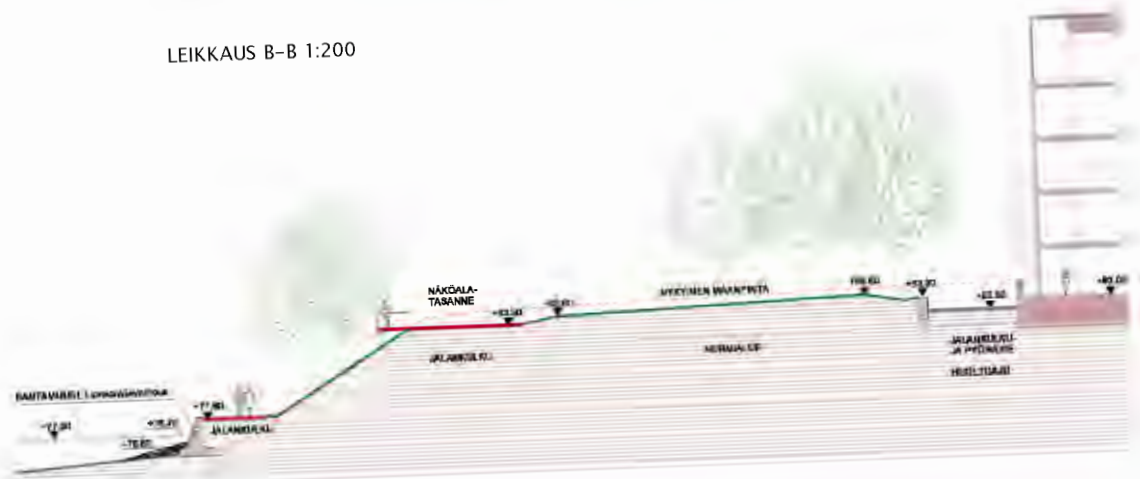
LEIKKAUS A-A 1:200

VAIHTOEHTO A

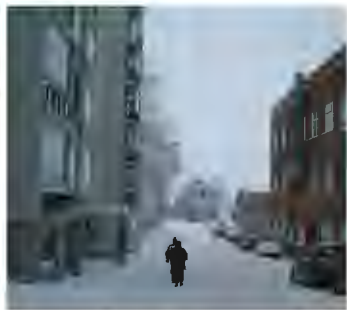

LEIKKAUS B-B 1:200

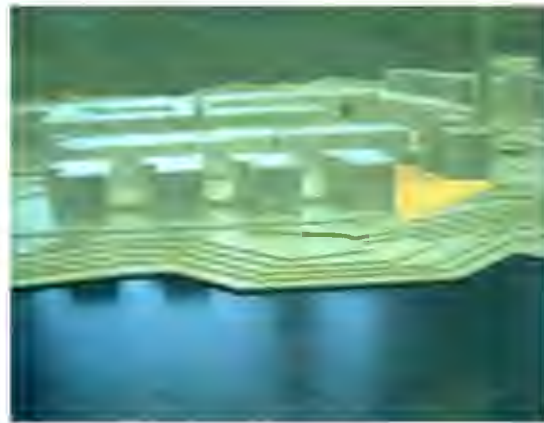

Nahkakuja. Läntisin kerrostalo sijoittuisi kuvassa merkittyyn kohtaan.

Näkymä Trikonkujalta. Puiden harvennus toisi järven ja näkyyn esille.

Pienomalli vaihtoehdossa B. Voimalan edusta merkitty kuvataan.

4.3 SUOMEN TRIKON RANTA Vaihtoehto B

Tässä vaihtoehdossa on haluttu korostaa voimalarakennuksen erityisasetmaa ja tehdaskorttelin ulkotilojen ja järvimaiseman välisen yhteyden tärkeyttä. Toimiva, viihtyisä ja laadukas julkinen tila, jolla on luonteva yhteys rantapuistoon, vahvistaa tehtaan vetovoimaisuutta ja arvoa kaupunkilaisten keskuudessa. Voimalarakennus on tässä vaihtoehdossa tärkeä linkki kulttuurihistoriallisesti arvokkaan tehdaskorttelin ydinosaan sisäpihojen. Asuinympäristön ja julkisemman työpaikkaympäristön välistä rajaa on tärkeää korostaa ja selkeyttää.

Voimalarakennuksen sisätilojen käyttö määrää luonnollisesti sen edustaan liittyvät tarpeet. Tässä vaihtoehdossa puoleltaan voimalatilojen julkista, ulospäin suuntautuvaa käyttöä. Sisäpihojen edusta esitetään järkevä avautuvaksi aukiksi. Tämän mahdollistamiseksi asuinkerrostalo-rivistöä siirretään länteen.

Vaihtoehto B:n negatiivisia puolia maisemasuunnittelun tarkastelussa:

- Asuintalojen rivistö vetäytyy jonkin verran irti tehdaskorttelin kompaktista rakenteesta.
- Nahkakujan suora visuaalinen jatke järvelle katkeaa asuinalakennuksen kulman asetuksella nykyisen tien kohdalle.
- Rannan puoleiselle sivulle voimalan eteen tässä vaihtoehdossa esitetty julkinen käyttö voi ajoittain vähentää itäisimmän asuintalon edustan rauhallisuutta.

Vaihtoehto B puoltavat asiat maisemasuunnittelun tarkastelussa:

- Asuinrakennuksista itäisiin sijoittuu noin 28 m:n etäisyydelle voimalasta, jolloin sen edustalle syntyy suojaista, aurinkoisen tila. Sen tärkeimpänä ominaisuutena on aukion avautuminen järvelle.
- Rantapuistossa hyödynnettävät voimavarat, kuten vanha rantatasanne ja rinne voidaan luontevasti sovittaa osaksi voimalarakennuksen edustaa. Paikasta voidaan vähilläkin muutoksilla saada yhtenäinen ja varsin vetovoimainen tila, joka idässä jatkuu entisen huvilapuutarhan rantamaiseman.
- Kokonaissuunnitelmassa tehtaan sisätilat "hengittävät" ja kulku vanhan pääkonttorin eteen värjäämösiiven aukon kautta säilyy luonteltaan julkisena.
- Asuinkerrostalojen pihat erottuvat omiksi puolyksityyppisiksi tiloikseen.
- Nahkakujan liikenne ohjautuu selkeästi tehdaskorttelin pysäköintilaitokseen. Yhteys rannan puoleiselle huolto-tilalle ei ole suora, mikä vaikeuttaa luvaton autolla ajoa.

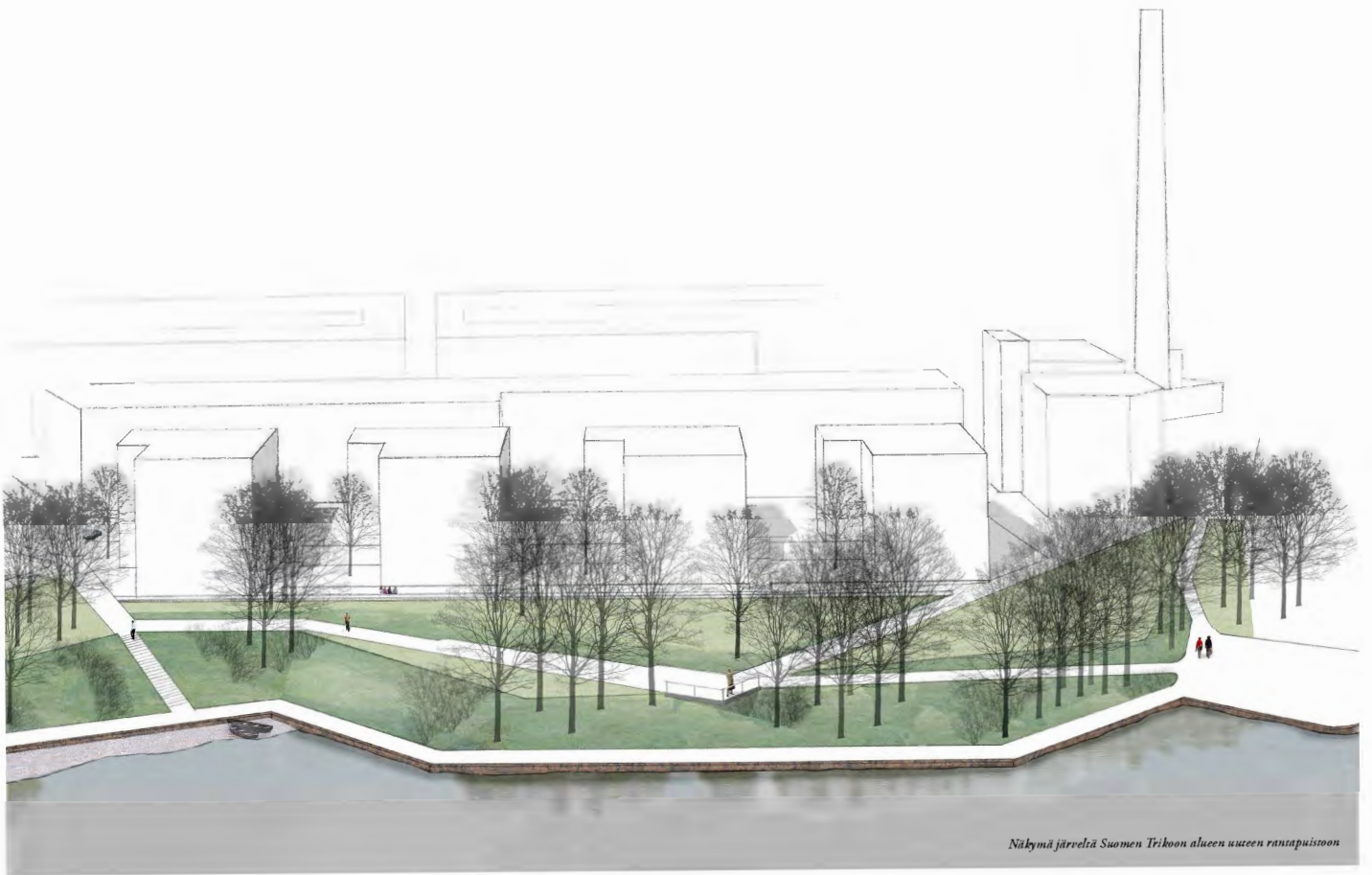
Maisemasuunnitelma vaihtoehto B

- Suomen Trikon rantamaiseman rakentamisessa pääpaino toimintojen kohdistetaan voimalan, Hagelbergin entisen huvilan ja rannan väliselle vyöhykkeelle.
- Voimalan itäpuolinen aukio rakennetaan kuten vaihtoehdossa A.
- Täytröntaan muokataan mahdollisimman vähän, mutta sen tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnetään sijoittamalla porrastettu amfi-rinne yhteydeksi ylitasolta veden äärelle, olemassa olevalle rantatasanteelle.
- Ulkoilyyhteys sijoittuu ylitinteen reunassa kulkevaksi suoralinjaiseksi raitiksi, joka ohjaa katseet Pyhäjärven ulapalle. Vastakkaisessa suunnassa katseenvangitsijana on uusi huvimaja 1800-luvun huvimajan paikalla.
- Järvenrantaan rakennetaan rantapolku kuten vaihtoehdossa A.

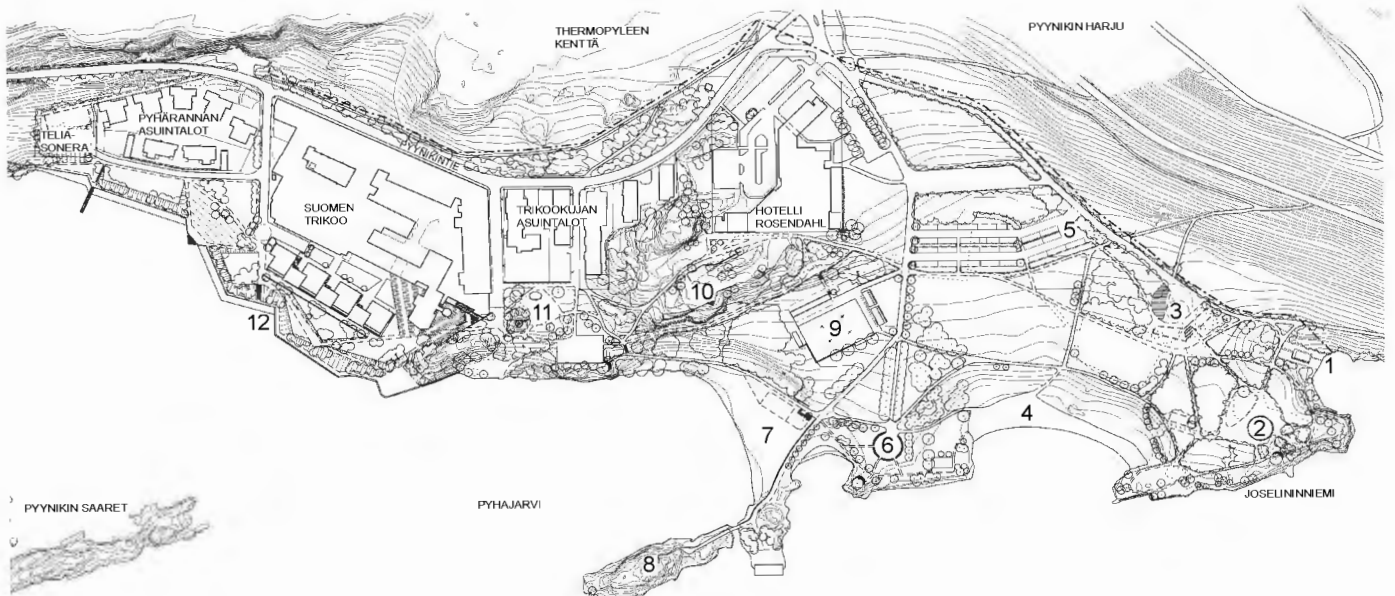

VAIHTOEHTO B 1:1000

Suomalainen Arkkitehtitoimisto PYYLAINEN SUOMINEN TUOMIKKO SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN	Pääsuunnittelija SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN SUOMINEN	Mittakaava 1:1000 Suunnitelman nimi SUOMEN TRIKON RANTA VAIHTOEHTO B Suunnitelman numero SU-001-185-4 Suunnitteluvuosi 2018
--	--	---

Näkymä järveltä Suomen Trikoon alueen uuteen rantapuistoon

YLEISSUUNNITELMA, JOSELININNIEMI – SUOMEN TRIKOO 1: 3000

5 ETELÄPUISTON YLEIS- SUUNNITELMA SEKÄ PYYNIKIN RANTAPUISTON YLEISSUUN- NITELMA VÄLILLE JOSELININ- NIEMI – VARALA

OSA-ALUEET JA KOHTEET

1. KULTAKUTRIN LÄHDE
2. KESÄTEATTERIN YMPÄRISTÖ
3. KESÄTEATTERIN LIPUNMYyntI / KAHVILA / TERASSI / VARASTO
4. LASTEN UIMARANTA JA AURINGONOTTONURMI
5. PAIKOITUSALUEET
6. SUIHKULÄHTEEN YMPÄRISTÖ
7. AIKUISTEN UIMARANTA
8. JALKASAARI
9. TENNISKENTÄN YMPÄRISTÖ
10. ROSENDAHLIN KALLIOT
11. HAGELBERGIN HUVILAN LEIKKIPAIKKA JA PALLOKENTTÄ
12. PYYNIKIN SUOMEN TRIKON RANTA-ALUE

Oheisessa maiseman yleissuunnitelmassa tarkastellaan puisto- ja virkistysalueen kehittämismahdollisuuksia miljöön luonto- ja maisema-arvojen esille tuomiseksi ja vahvistamiseksi sekä virkistysmahdollisuuksien lisäämiseksi.

Suunnitelma on luonteeltaan periaatteellinen. Toimenpide-ehdotukset perustuvat pääosin omiin kartoituksiin paikan arvoista ja mahdollisista parantamistarpeista. Suunnitelman alustavia ehdotuksia on arvioitu tämän raportin johdannossa mainitussa

suunnittelutyöryhmässä. Pyynikin kesäteatterin ympäristöstä koskevissa suosituksissa on huomioitu teatterin toiminnanjohtajalta alustaviin luonnoksiin saadut kommentit.

Esitetyt toimenpiteet eivät ole tarkoitettu toteutettavaksi kerralla. Pikenminkin on kysymys asiakirjasta, joka tarjoaa lähtökohdan puiston tulevien vuosien kunnostuksen tarkempaa suunnittelua ja rahoitusohjelmaa varten.

5.1 ETELÄPUISTO

Yleiskuvaus

Eteläpuisto sijaitsee Tampereen keskustan eteläpuolella Pyhäjärven rannassa, Hämeenpuiston jatkeena. Se rajautuu pohjoisessa Eteläpuisto-katuun ja Tampereen valtatiehen, idässä Ratinansalmeeen. Maasto jakaa puiston voimakkaasti kahteen osaan, Hämeenpuiston päätteeksi olevaan vanhempaan muotopuutarhaosaan kaupungin tasossa ja laajaksi rantapuistiksi veden äärellä. Jyrkää harjunninnettä erottaa nämä kaksi osaa toisistaan. Tampereen valtatie siltaa yhdistää alueen Ratinan kaupunginosaan.

Historia

Hämeenpuiston visuaalisena päätteeksi olevaa Eteläpuistoa on rakennettu kahdessa vaiheessa vuosina 1915-17 ja 1928-29. Puiston suunnitteli kaupungininsinööri K. Vaaramäki ja rakentamista johti kaupunginpuutarhuri Onni Karsten. Vielä vuonna 1897 Eteläpuisto palveli venäläisten sotilaiden kasvimaana ja kellaraina. Vuonna 1918 puistossa kasvatettiin lanttua ja perunaa.

1920-luvulla puistoon rakennettiin klassistisyytinen, pyöreä soittoalava, jota reunustivat ruusuistutukset. Lavan tilalle pystytettiin Wainö Aalosen suunnittelema Osuustoimintamuseotomerkki vuonna 1950. Kolme vuotta myöhemmin puisto sai toisenkin veistoksen Yrjö Lipolan tekemän F. Klingendahlin rintakuvaan.

Rantatasanne on täyttömaata, jossa 1900-luvun alussa on toiminut jonkinlaista teollisuutta, mahdollisesti saha. 1950-60-luvulla kenttä on toiminut speedway-ratana. Sitä varten rinteeseen oli rakennettu katsomo. 1970-luvulla radan rannanpuoleinen kulma oli murnutut ja maavallin luisunut edessä olevaan Pyhäjärven rotkovajoamaan. Sittemmin kenttä on toiminut lähikoulujen urheilukenttänä. 1993 kaupunki lopetti kentän kunnossapidon. Seuraavana vuonna rantapuistolalle laadittiin vihersuunnitelma, jonka mukaisesti sora-alueetta pienennettiin, nurmetettua aluetta ja rantakäytäviä lisättiin sekä uutta kasvillisuutta istutettiin. (Tuoriniemi 2002)

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Eteläpuisto sijaitsee kaupungin edustuspaikalla niin maisemallisesti ja kaupunkikuvallisesti kuin toiminnallisestikin. Hämeenpuisto yhdistää sen kantakaupungin pohjoisiin viheralueisiin. Eteläpuiston yltäsanteen sijainti selvästi järvenpintaa korkeammalla on potentiaalisesti ikkuna Pyhäjärvelle. Loivaksi kaareksi istutetut puurivit tasanteen reunalla korostavat paikan merkitystä Hämeenpuiston maisemallisena päätteeksi. Edustuspuiston luonteesta kertovat myös muut muotopuutarha-aiheet, useat vanhat jalopuut ja erikoislajit. Puiston yleissuunnitelma on kärsinyt Tampereen valtatieen leikattua sen irti Hämeenpuistosta ja vilkas autoliikenne heikentää paikan viihtyisyyttä. Koivurivi jyrkänteiden reunalla antaa paikalle oman vahvan luonteensa, jota rinteeseen nuorempi puusto kuitenkin heikentää. Tavallisten koivujen lisäksi puistossa on paljon visakoivuja. Vanhainkodin kentän ympärillä kasvaa paperikoivuja. Havupuut ovat määntyjä, sembramäntyjä ja jalokuusia. Puistossa kasvaa Suomen paksuin mongolianvaahtera (nelihaarainen vaahteran ympäröymä tyveltä 2,39 cm) sekä paperikoivu (ympärysmitta rinnankorkeudelta 214 cm).

Pirkanmaan musiikkiopiston eteläpuolella yltäsanteella sijaitsee sorapintainen pallokenttä, jossa talvisin on jääkiekkokaukalo ja pienten lasten luisinrata.

Eteläpuiston ranta-alueen luonne on selvästi tilapäinen ja suunnittelupäätöksistä odottava. Rannassa on laaja sorakenttä, jolla tapahtuva toiminta on tilapäisluonteista, kuten koirankoulutusta ja sirkusesityksiä. Rannassa sijaitsee veneiden lastauslaituri ja sorakenttä toimii veneiden talvisäilytysalueena. Pysäköintialue puistossa pahelee mm. koiran ulkoiluttajia, mutta myös pitkäaikaispysäköintiä. Sillan alla sijaitsee torimyyjien kärryjen säilytysala. Rannan puusto on suureksi osaksi itsestään kylväytynyttä. Sillan läheisyydessä puut ovat istutettuja, samoin kuin keskikentälläkin.

kehittämistavoitteet/suosituksukset

- Ranta-alueen aktiivointi erilaisilla kulttuuritoimintoja varten: Jyrkkä rinne on muokattavissa kevytrakenteiseksi katsomoksi, jolloin laaja nurmikenttä voi ajoittain toimia tapahtumien pitopaikkana.

- Suojaisa etelän aavutuu rantatasanne keskustan läheisyydessä tarjoaa erinomaiset puitteet erilaisille vapaaehtoisille virkistystoiminnolle, auringonotolle, rantapromenaadelle, pallopeleille, vesiruuhailuille (esim. surffitajat, melojat) sekä aktiiviteettikentille (rullaluistelu, rullalautailu, leikkimäntä).
- Lähempänä siltaa oleva alue tarjoaa mahdollisuudet esimerkiksi rantakahvilalle, joka olisi omiaan nostamaan paikan arvostusta kaupunkilaisten tietoisuudessa aiheuttamatta ristiriitaa rannan virkistyskäytölle.
- 1990-luvulla suoritettujen kunnostukset maaston muotoiluineen voidaan hyödyntää puiston kehittämisessä.
- Yltäsanteen sorakentälle on esitetty toiveita aidatuista pallokentistä. Aitojen materiaalin tulee olla ilmeeltään mahdollisimman aineeton, esimerkiksi musta tai tummanharmaa kevytrakenteinen verkkotyyppi, joka sulautuu ympäristöönsä vaaleaa materiaalia paremmin. Kyykkäharastajien sorakentälle tulee jättää varaus.
- Folkujen varressa olevat penkkiyhdytöt ovat lehtipuiden kasvussa menettäneet järvinäkymänsä. Erityisesti tämä koskee puiston linsiosan vanhoja oleskelupaikkoja. Järvinäkälät tulee avata harkitusi poistamalla nuorta lehtipuustoa.

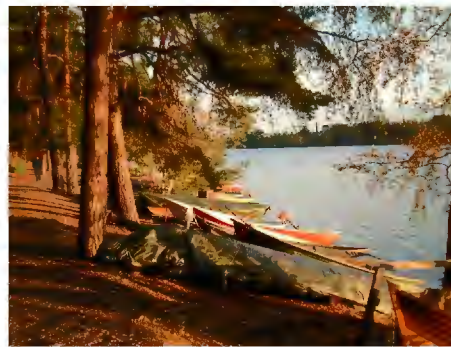

Väkeä Palomäen uimalaitoksella 1900-luvun alussa TKA

Uimalaitos talvella TKA

Souuveineitä Palomäen uimalan paikalla 2003

5.2 ETELÄPUISTON JATKE PYYNI-KINHARJULLE

Luiselijoita talvisella Palomäen uimalaitoksella TKA

Yleiskuvaus: sijainti, maiseman yleispiirteet

Eteläpuisto jatkuu Koulukadun pääteen alkavana Pyynikille johtavana ulkoilueitinä, joka on hyvin suosittu yhteys Pyynikin rantamaiseen. Koulukadun urheilukentän puiston reunassa on paikka, jossa monet tamperelaiset urheilulegendat ovat aloittaneet uransa. Rantareitin alue liittyy pohjoisessa 1920-luvulta peräisin olevaan Pyynikin rinteeseen asuntoluuseen, joka on valtakunnallisesti merkittävä suojelukohde.

Historia

Naisten uimahuoneiden paikalle rakennettiin vuonna 1906 puinen uimalaitos laitureineen, hyppytorneineen ja uimaratoneineen. Palomäen uimalaitos toimi Pyhäjärven rannassa Koulukadun päässä aina vuoteen 1963, jolloin rakennus purettiin. Vanhojen valokuvien mukaan Pyynikin alatiien varrella on sijainnut 1800-luvulla puinen paviljonki, joka toimi limonadioskioskina.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Reitin merkitys perustuu harjutmetsän ainutlaatuisen elämyskäytteen, korkearunkoisten mäntyjen luomaan tilaan, miellyttävään pienilmastoon ja järvinäkymiin. Reitti on erotettu liikenteestä eikä monia katujen ylityksiä tarvita. Valittavana on useita vaihtoehtoja ja ulkoilunkin voi tehdä joka myötä- tai vastapäivään harjun laelle saakka. Pyynikkiä lähestyessä puistokasvillisuus muuttuu rannan puolella tuoreeksi kankaaksi, jossa kasvavat mäkikuisma, jykkänata ja kevätskuruko. Pohjoispuolella metsämaasto on vaihtelevaa, tuoretta ja kuivaa kangasta. Siellä esiintyy harvinaisena lajina hietaravokki. (Lahtonen 2002)

käyttö/toiminnot, ongelmat/risitriidit

Valaistu pääteiti kulkee aluksi lähellä rantaviivaa ja nousee joitakin metrejä korkeammalla Pyynikin puistoa lähestyessä. Reitti haarautuu Joselininniemen kohdalla rantareitiksi ja harjun rinteeseen alareunaan seuraaviksi haaroiksi. Reitti on valaistu puiston valopylväin ja kalustettu puupenkein. Penkkejä on tiheässä ja

ne ovat osittain kuluneita. Epäviraallinen rantapolku on kapea polku aivan rannan tuntumassa. Sen varrella ei ole kalusteita. Tyypillistä maisemassa ovat jyrkät rinneportaat, osa graniittista tehtyjä, osa puurakenteisia. Matkan varrella on muutamia avokalliokleikkoja, joilla on mahdollisuus pysähtyä

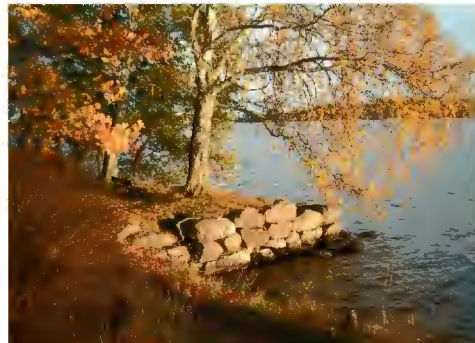
Minigolf-rata avoimella nurmialueella Koulukadun päässä on yleisimeltään epätasit huonokuntoisten laitteiden vuoksi.

Entisen Palomäen uimalan paikalla on jo pitkään perinteitä pidetty soutuveineitä. Nämä sijaitsevat rantakivillä mäntyjen runkojen lomassa.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

- levähdyspaikkojen järjestäminen rantaan
- reitin kalusteiden tarkistaminen
- kasvillisuuden suojeleminen
- laiturin tai historiallisen Palomäen uimalaitoksen rakentaminen nykyajan sovellettuina
- minigolfkentän kunnostus ja rajaaminen

23

5.3 JOSELININNIEMI

Maiseman yleispiirteet

Kultakutrין lähde 2003

Joselininniemi on ensimmäinen Pyynikin harjusta levenevä niemenkärki kaupungista päin tultaessa. Kalliorantainen niemi sijaitsee edullisella ilmansuunnalla ja rantavyöhyke tarjoaa sekä varjoa, tuulensuojaa että paisteisia paikkoja. Kontrastin muodostavat rantaviivasta sisäänpäin piirtyvät varjoiset, kosteat painanteet ja voimakaspiirteinen, topografialtaan vaihteleva maasto ulospäin suuntautuviin kallioniemineen. Kova kallio ja matala ranta ovat mahdollistaneet rakentamisen aivan veden äärellä. Aaltojen rauhoittava loiske, kirkas vesi ja hiekkapohja ovat kutsuneet luokseen. Ei ihme, että edustushuivit rakennettiin juuri tälle niemelle.

Niemen nykyistä ilmettä hallitsee Pyynikin kesäteatteri, jonka rakennuksia ovat kuuluisan pyörivän teatterikatsomon lisäksi kahvila sekä tauko- ja varastoitilat. Runkas puusto jäsentää näytelmätilaa ja estää lavasteiden ja eri rakenteiden näkymistä järvi-
maisemassa.

Historia

Joselininniemi on ollut kaupunkilaisten suosiossa jo 1800-luvulta asti. Aluksi paikka on ollut huvienkielen kohde, mutta teollisuuden kehityksessä alue alkoi houkutella

varakkaiden teollisuus sukujen edustajia. He perustivat luonnonkauniille paikalle huvilansa puutarhoineen. Nimensä niemi sai ravintoloitsija Emanuel Joselinilta, joka osti paikalla sijainneen huvilan kesäasunnokseen ja perusti sinne myös kesäravintolan vuonna 1866. Paikalla toimi lyhytaikaisesti myös kaksi muuta ravintolaa. Joselin perusti niemelle myös keilaradan ja kahvilasalongin maisemien katseluun. Niemen etelärannassa on aikoinaan ollut venelaituri ja kanoottiklubin majoitus. Jänteenä maisemassa on rantaviivasta esiin pistävä kivinen aulok, polkujen kivettyä pengerrystä sekä rantamuurin. Jo yli vuosisata siten perustettu vedenmittauspiste on edelleen niemen itäisellä kallioseinällä verhoituna paviljonkityyppiseksi rakennukseksi.

Kaupungista saavuttaessa polku johtaa alkuperäisen Joselininniemen Kultakutrין lähteen sivuute. Luonnonlähde oli 1900-luvun alussa luonnonmukainen lampi, jonka ylitti maisemapuiston tyyliin mukainen kaarisilta. Lähteen on korvannut 1950-luvulla betonista tehty vesiallas ja sen ympärille liuskelaatasta rakennetut kiveys, tukimuurit ja portaat. Maastoa on muotoiltu huolellisesti ja luonnonmukaisemman lähteen tilalle on syntynyt toista tyyliinsuuntaa edustava, mutta erittäin hienopiirteisesti toteutettu ns. "laskettu puutarha". Kesäisin altaaseen on sijoitettu Matti Hauprin pronssinen Kultakutrין-veistos.

Joselininniemen kulttuurihistoria sai uutta puhtia 1940-luvulla, kun Pyynikin kesäteatteri aloitti toimintansa. Kuuluisa pyörivä katsomo rakennettiin vuonna 1959 aikoinaan palaneen Joselinin huvilan paikalle. Kahvilarakennus ja lipunmyyntipisteet ovat 1970-luvulta.

TKA

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Joselininniemen erityinen vetovoima yleisen virkistyskäytön näkökulmasta perustuu hienoihin rantakallioihin, luontekaisiin vanhoihin puuihin sekä kaikkiin ilmansuuntiin avautuviin upeisiin näkymiin Pyhäjärvelle sekä Kultakutrין-lähteen tunnelmalliseen notkelmaan. Niemi jää nykyisellään puukoilureittien ulkopuolelle johtuen osaksi Kesäteatterin toimintaan, mutta toimii suosittuna sivupolkuna pysähtymispaikkana ja rauhaa hakemille. Niemi tarjoaa useita istuskelpaikoja ja mahdollisuuden luonnon tarkkailuun sekä jyrkillä kallioilla että aivan veden äärellä. Entisen Sumeliuksen huvilan jäänteistä on selvästi vielä nähtävissä rannan ladotut kivipengerrykset ja portaat. Paikalla on myös perustusten irtokeviä ja kulttuurikasvillisuutta.

Pyörivästä katsomostaan kuuluisa kesäteatteri sijaitsee niemellä hyvin keskeisellä paikalla tiheän puuston ympäröimänä. Teatteri hallitsee maisemaa laajana maisemanäyttämönä siihen liittyvine rakenteineen, pysäköintijärjestelyineen ja porttirakennuksineen. Joselininniemen kasvillisuus on skalaista. Vanhan puuston maisemallisesti tärkeimpiä yksilöitä ovat rantamäntynä mäntyjä, sekä huvilakauden jalopuita. Nähtävää ovat myös kuusi- ja tervaleppäryhmit. Nähtävillä on jäänteitä 1800-luvun huvilakauden kasvillisuudesta (tammi, lehtikuusia, hopeapajua, syreeniä, angervolajia, mongolianvaaheroita ja kanukoita). Uudempiä kesäteatterin tuomia kulttuurilokkeita ovat esimerkiksi teriöensslavat. Paikalta löytyy myös joitakin harvinaisempia lajeja, kuten kynäjalava ja ruohovartisista kasveista kevättynsimää, pitkäpärsämaa, jykkänata, keltamaitta, hietalemmikkiä ja mukulaleinikkiä. (Lahtonen, 2002)

24

Pyhäjärven ranta Pyynekellä TKA

Joselinin paviljonki 1800-luvun loppupuolella TKA

Puutteen/ongelmat

kesäteatterin alueen puutteen ja ongelmat

Kesäteatterin sisäkäynnin muodostaa puinen lipunmyyntirakennus terasseineen ja pienimuotoisine sisäntuloaukioineen. Koivujen kattama tila on yhtä aikaa viehättävä ja ristiirainen. Samassa tilassa on näkyvissä idyllistä pisteaitaa, halpaa terassikalustamista ja uutena aiheena graniittimuureja istutuksineen. Kivituhka on levittäytynyt kentäksi koivujen alle. Valaistus ja kalusteet ovat satunnaisesti sijoiteltuja. Tila on varjoinen.

- Teatteria palvelevien varistorakennusten ympärillä on maakasoja, polttopuuta ja erilaista tavaraa levittäytyneenä kasvillisuuden keskelle rajamattomasti.
- Kesäteatterin kausiluonteinen toiminta on vallannut keskeisen paikan ja maiseman ympärivuotisesti.

Liikenne ja pysäköinti

Kesäteatterin ja viereisen uimarannan pysäköintialueet sijaitsevat avoimessa rinteessä hyvin näkyvällä paikalla. Kesäteatterin kannalta tarpeellinen saattoliikenne ja linja-autojen pysäköinti ovat saaneet hallitsevan ja osuuden rantamaisemasta. Saattoliikenne ja jalankulku sekoittuvat kesäteatterin porttirakennuksen kohdalla aiheuttaen ristiriita- ja vaaratilanteita.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

Tärkeimpänä tavoitteena on kesäteatteritoiminnan, yleisen virkistykseen tarpeiden sekä maisemallisten tavoitteiden yhteensovittaminen koko Joselininniemen alueella. Teatteritoiminta edellyttää paikan rauhoittamista sekä alueen eri toiminnon huomioivan ja toimivan liikenne- ja pysäköintijärjestelyn.

Tilallinen ja toiminnallinen selkeyttäminen:

- Kesäteatterialueelle tulee kehittää oma selkeä maisemallinen rajansa Joselininniemellä vahvistamalla reunakasvillisuutta ja karsimalla ympäröivää puustoa.
- liikenteen selkeyttäminen: ajoneuvo- ja kävelyliikenteen erottaminen toisistaan
- pysäköintijärjestelyn keskitäminen

Kesäteatterin ja virkistyskäytön yhteensovittaminen:

- polkujen täydentäminen kiertävän rantareitin selkeyttämiseksi
- rantavyöhykkeen yleisen siisteyden parantaminen (lavasteille ja muille tilapäisräkenteille tyyppillisestä väliaikaisuudesta huolimatta siisteyden tason on mahdollista korottaa)
- rannan varastorakennuksen siirto tai sen ympäristön perusparannus
- kalusteiden ja valaistuksen tarkistaminen
- teatterin suunniteltu kattaminen tulisi tehdä osana alueen kokonaissuunnittelua

- Joselininniemen maisema kiimaa tällä hetkellä järvi- ja maanmuokkauksella, kuluneisuus ja kesäteatteritoimintaan liittyvä tilapäisrakenteiden ja varastoinnin tuoma epäsiisteys.
- Uudempien rakennuksien suunnittelussa ja ylläpidossa ei ole panostettu laatuun ja ulkonäköön. Paikan historiaan ja maisemaan liittyviä arvopaikkoja ei ole vaalitu (esim. varastorakennuksen sijoittamisessa).
- Entisen Joselinin paviljonin paikalla on maapeitteinen kumpu, jota on kaiverrettu. Sen päälle rakennetut kevyet rakenteet, kuten puuportaat, ovat teatteriesoingin aikana kasvillisuuden suoja, mutta muuna aikana ne näyttävät irralliselta virkistysreitiltä maisemassa. Maastotuentea teatterirakennuksen eteläpuolella on jopa vaarallinen. Erityisesti kesäteatterin ympärillä kasvillisuus ei muodosta selkeitä tilallisia reunoja ja on hoitamaton.
- Paikan yleisille on hoitamaton, kasvillisuus on osittain ylikasvanutta ja uudistamisen tarpeessa.

Tulitikkutehtaan johtajan asunto TKA

5.4 ROSENDAHLIN RANTA JA SUIHKULÄHTEN YMPÄRISTÖ

Yleiskuvaus: sijainti, maiseman yleispiirteet

Jalkasaaren ja Joselininniemen välinen jäi uimarantojen väliin, osittain täytetty niemi. Jalkasaaren puoleisessa päässä on avokallioleiketele, joka nousee maisemassa muuta pintaa korkeammalle. Harjun suunnasta katsottuna niemi on Pyynekien ranta-alueelle johtavan puistoakselin pääte. Sen itäpuolella on lasten uimaranta ja länsipuolella aikuisten uimaranta. Niemen kärkeä on Rosendahlin hotelliä palveleva laivalaituri.

Historia

Vuonna 1857 kauppias A.S. Lauren perusti niemelle tulitikkutehtaan. Tehtaan vieressä sijaitsi myös hänen kookas huvilansa, rantarakennuksensa ja huvimajansa. Tehtas paloi vuonna 1865, mutta rakennettiin pian uudestaan ja jatkoi toimintaansa vuoteen 1906.

1930-luvulla Tampereen kaupungin 150-vuotisjuhlien kunniaksi perustettu kansanpuisto toi Rosendahlin rantaan uusia elementtejä: juhlaakentän, istutuksia sekä keskusakseli puukantajeneen ja suihkulähteen.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Rantapuistolle ominaista on avoin, aurinkoinen maisematila. Paikka on Pyynekien harjun suojaava puistotila, joka kutsuu veden äärelle. 1930-luvun kansanpuistosuunnitelma viittaa vahvaan pyrkimykseen tarjota kaupunkilaisille monipuolista ja kaunistaa ympäristöä virkistytymiseen ja yhdessäoloon. Vaahterakujanne ja sen päätealueena oleva suihkulähteen ovat puiston tunnusomaisia aihe.

Vaahterakujanteen vieressä kasvaa hienoja vanhoja tammia ja vanha alas leikattu syreenirivistö on jätteenä juhlaakentien rajuudesta ja menneestä ajasta. Ympyrämuotoisen betonialueen reunus on graniittikiveä. Suihkulähteen ympäröi tiivis syreenialdanne, joka osaksi sulkee näkymän järvelle.

Vanhoihin karttoihin merkityt ranta-kiertävät polut ovat kadonneet ja yhtenäinen nurmikko peittää suihkulähteen ympäröivän alueen. Tulitikkutehtaan rannassa on jäljellä betonilattaperusta. Myöhemmin sen päälle on rakennettu kaksi puista tasoa.

Rantahiekkassa on vielä näkyvissä tehdasrakennuksesta peräisin olevia tiilijääniteitä. Irto kivistä muodostuvaa rantavivaa lienee täytetty ja muokattu tulitikkutehtaan rakentamisen ja toiminnan yhteydessä.

Rantakasvillisuus on tiheää luontaisesti levinnyttä leppikkoa ja vaahteraa, joka peittää näkyvät järvelle kokonaan. Paikalla kasvaa myös useita vanhempia puita, kuten erikoisvaahteroita, kookas tammi, tuomia sekä pensaslajeja, kuten ruusuja, syreeniä, japaninhappomarjaa. Tiivis kuusirivi on todennäköisesti

aikanaan erottanut tulitikkutehtaan ja asumisen toisistaan. Mukuulainen kasvupaikka rannassa on esitetty vaalittavien kohteiden joukkoon.

Kalliokumpu nousee maisemassa näköalapaikaksi ja sinne johdattaa kapea polku. Kasvillisuus ja maaston käsittely viittaa oleskelupaikkaan. Paikan vartijaksi on kasvanut valtava vaahtera. Kallion reunassa on pieni puinen laiturin kiviperustan päällä.

Paikan varjoisuudesta johtuen nurmi-alue ei nykytilassaan houkuttele oleskeluun. Rannan tarjoama potentiaali on käytännössä.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

Tilallinen selkeyttäminen

- kasvillisuuden harvennus, maisemapuiden esiin ottaminen ja näkymien avaaminen järvelle
- olevan kasvillisuuden uudistaminen (vaahterakujaa, suihkulähteen ympäristö)
- kulkureitien linjauksen selkeyttäminen ja niiden rakenteiden korjaaminen

Toiminnot

- rannan leikki-, ulkoilu ja virkistyskäytön monipuolistaminen
- näköalapaikan kalustaminen
- rannan käsittely/rakentaminen
- polkuverkon suunnittelu, tarvitaanko rantapolku?

Näkymä tulitikkutehtaan rakennuksille lännestä. Valokuva ennen 1907. TKA

Lasten uimaranta vuonna 1959 TKA

5.5 UIMARANNAT

Yleiskuvaus: sijainti, maiseman yleispiirteet

Uimarannat ovat syntyneet Pyyin rannan poukamisiin. Jalkasaaren puoleista nk. aikuisten uimarantaa reunustaa tiheäpuustoinen rinne, jonka alareunassa kulkee ulkoileiteitä. Matala hiekkaranta avautuu länteen.

Nk. lasten uimaranta sijoittuu Joselinnin puolemaan. Sen yläpuolella avautuu laaja yhtenäinen nurmimatto. Ulkoileiteitä kulkee rannan nurmiluiskun päällä.

Historia

Hiekkarannat ovat olleet yleisessä käytössä aina 1800-luvun alusta lähtien. 1930-luvun kansanpuistossuunnitelman mukaan matalia poukama kunnostettiin ja tehtiin hiekkarannoiksi. Rantaan rakennettiin pukukopit ja kulkupainoiksi lankku-käytävät. Nk. aikuisten uimaranta rajautui juhla- ja paviljonkirakennukseen.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Paikan arvo perustuu koko hiekkarannan laajuuteen kauniissa järvi- ja rantamaisemassa ja rantojen aurinkoisuuteen. Lisäviehätysten

tarjoavat lähellä olevat nurmikentät ja kallioalueet auringonottoa varten. Alueelle on helppo tulla Pyyin ulkoileiteitä pitkin ja paikoitustilat sijaitsevat riittävän lähellä ranta-

käyttö/toiminnot, puutteet, ongelmat

a. Aikuisten uimaranta

Rannalle johtaa asfalttipäällysteinen tie. Vaatimaton puinen kioskikoppi on yksinäinen rannan sisäänkäynnin suulla. Kioskin ympärillä kasvaa kulumus nurmikko. Hiekka-alueella sijaitsee lentopallokentälle rajattu alue, ympärillään yksittäispuita. Rantaviiva on siirtynyt ulommas ja Jalkasaaren johtavan sillan "kanava" on täyttynyt hiekalla. Ranta on yleisluonteinen kulumus ja sen rakenteet osaksi rapistuneita. Pintojen rajaukset ovat kulumisen myötä kadonneet. Hiekalle on leviytynyt nurmikko ja vesakko siellä täällä. Rantaa seuraava ulkoileiteitä on kivihäkkäpäällysteinen ja sen rinteiden puoleinen reuna on hoitamattoman oloinen.

Kalusteet ja varusteet on sijoitettu sattumanvaraisesti, eivätkä niiden sijainti enää vastaa nykyistä tarvetta. Varustetaso on vaatimaton (leikkivälineet). Pyörätelineiden määrää on alimitoitettu paikan suosioon nähden. Pukukopeista on jäljellä muutama ja ne ovat kulumus.

b. Lasten uimaranta

Lasten uimaranta on yksinkertainen avoin nurmiluiska, jonka

molemmiin puoliin kasvaa tiheää nuorta puustoa. Ranta rajoittaa kasvillisuus on lajeiltaan tervaa ja harmaleppää, pihlajaa, vaahdeterää ja pajuja. Kauempana nurmella on vanhempaa puustopuuta ryhminä. Rinteesä on yksittäispuina tuohituomia. Pintamateriaalien rajaukset ovat ajan myötä kadonneet.

Rannan varusteina ovat ulkoileiteiden varrelle sijoitetut penkit ja yksittäiset leikkivälineet (karuselli), jotka ovat jääneet varjoon.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

Uimarannan kehittämiseen tulee liittää tenniskenttäympäristön ilmeen parantaminen

- rantojen varusteiden uusiminen
- leikkimahdollisuuksia lisäämään esimerkiksi entisen tulitikkutehtaan paikalle sijoitettavalla erikoisvälineellä
- rantaviivan muokkaus sillan alla
- reunapuuston hoito
- kalusteiden ja varusteiden uudelleensijoittaminen
- pyörätelineiden lisääminen ja uudelleensijoitus
- pintamateriaalien rajaukset
- Rantaan tai tenniskentän yhteyteen voidaan sijoittaa kevytrakenteinen, mutta arkkitehtuuriltaan laadukas kioskirakennus. Sen läheisyyteen voisi sijoittaa muutamia pöytäryhmiä ja penkkejä.

Uimaranta 1930-luvulla TKA

Uimaranta ja ravintola 1937 TKA

Jalkasaari TKA

5.6 JALKASAARI

Yleiskuvaus: sijainti, maiseman yleispiirteet

Jalkasaari on Pyyin rannan puoleinen ulomman kärkeä, kaakko-lounas-suuntainen, korkea kalliomuodostuma. Jalkasaaren maiseman kuuluu myös mantereen puolella kallioisen kylkeen rakennettu laivalaituri.

Historia

Kallioinen jyrkkäpiirteinen Jalkasaari oli nimensä mukaisesti alun perin saari, joka yhdistettiin mantereeseen täyryillä ja sillalla. Jalkasaaren täyryalueella on toiminut piipputehdas vuodesta 1856. Sen toiminta loppui ennen 1900-luvun vaihdetta. Saari on ollut myös suosittu juhannuskokon paikka ja 1930-luvusta lähtien virallisesti kansanpuiston uimasaa ja auringonottoa paikka. Vielä 1950-luvulla saarella sijaitsi puinen vesiliikumäki. Nykyään saari on kuuluisa koulun päättäjäisjuhlien paikkana. Jalkasaaren ja mantereen välinen täyrytunneli kannas on ollut säännöllisen laivaliikenteen laiturin jo 1800-luvulla. Päivittäisarvat, huviretkelle tulijat ja paikalliset asukkaat käyttivät laituria.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Jalkasaaren oleskelu- ja näköalapaikka, on ulomman piste Pyhäjärvelle. Sen pitkä ja harjanteen kymmenen metrin korkeus vedenpinnasta jakaa saaren avoimien ja harjunnan puoliin. Pienipiirteinen, paljas kallio pinta kätkee poimuihinsa suojaa haakevan. Kallionkoloihin on syntynyt omatekoisia nuotiopaikkoja.

käyttö/toiminnot, puutteet, ongelmat

Pyyin uimarannat ovat kesäisin kovassa käytössä ja siten Jalkasaarikin toimii pääasiassa uimarannan ja virkistystien yhtenä oleskelu- ja tauko paikkana. Päivittäinen sisäläilyvyys Hämeenlinnaan ja vesibusiliikenne Laukonranta Viikinsaa-teen kulkee tämän välitietä kautta.

Jalkasaarelle johtava polku on nykyisessä kunnossaan vaikeakulkuinen, erityisesti avojaloin kulkeville. Se on rakennettu rakennusjätteestä, josta on nousut esiin tervää betonisärmää ja kiviä. Kallion laelle johtavat betoniporaat ovat irrallinen päte polulle.

Toiset vanhoista rakenteista jääneet portaat löytyvät eteläreunalta. Betonisilta on toimiva, vain metallikaide kaippa maalausta. Sillan molemmin puolin rantaviiva tukevat kivipenkereet. Saaren pohjoispuolen rantavedessä on pussia tukirakenteita.

Kasvillisuus kertoo karusta kasvupaikasta ja myös kovasta kulttuurista. Yksi kynäjalava on löytynyt kasvupaikkansa sieltä. Laivalaiturin puolella kasvillisuus on pääasiassa nuorta harmaleppää tiheänä kasvustona. Rannan erikoisuuksiin kuuluvat hietalammikki, kevätkynsimö ja hiienhäntä.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

- maisemasuunnitelman ehdottamat toimenpiteet liittyvät olemassa olevien rakenteiden välttämättömään korjaukseen ja kunnostukseen (käytävät, silta, kaiteet)
- laivalaiturin puolella kasvillisuuden harvennus tarvittaessa
- laivalaiturilta Rosendahlin suuntaan johtavan kävelytien kunnostus ja erottaminen hiekkarannasta

5.7 TENNISKENTTIEN YMPÄRISTÖ

Yleispiirteet: sijainti, maiseman yleispiirteet

Kenttäalue sijaitsee jyrkkään rinteeseen sijoitettuna hotellin kaakkoispuolella. Lännessä tiheä lehtomainen rinteessä erottaa kentät uimarannasta. Eteälaitteena on täytetty jyrkkäsi nurmipintaiseksi luiskaksi. Tenniskenttien viihettä muuviaita hallitsee näkyvä uimarannan suunnasta. Hotellin ja kenttien välinen maasto on porrastettu ja luiskat ovat osittain pensain istutettu osittain nurmettu, rakenteina eri-ikäisiä portaita ja puutasoja. Länsipuolella on avointa nurmikenttää ja paikoitusalue.

Historia

Tenniskenttien paikalla on ollut jo 1800-luvun loppupuolella juhlaahtaita tapahtumien, kuten tanssiaisten, urheilukilpailujen, maatalousnäyttelyiden ja laulujuhlien pitopaikkana. Vuonna 1873 perustettiin Vapaaopikunta, jonka käyttöön kaupunki luovutti juhlaahtaita. Perinteeksi tuli järjestää kaikelle kansalle tarkoitettua kansanjuhlaa Pyynikillä. 1930-luvun kansanpuiston perustamisen jälkeen juhlaahtaita säilytettiin aidattuna ja paikalla sijaitseviin pöytäpöytä. Tuolloin tehtiin myös toinen juhlaahtaita rantaan johtava pääkulkureitin oikealle puolelle laululavoinen. Tenniskentät on rakennettu hotellitoiminnan myötä.

Nykytilanne, ongelmat/puutteet

Tennispelit ja niiden seuraaminen luonnonkauniissa maisemassa avoimessa tilassa sekä toiminnan liittäminen nurmi- ja uimaranta-alueisiin on vetovoimainen yhdistelmä, mutta paikan ilme ei vastaa ihanteita.

Tennisalueella on neljä punaisella murskeella päällystettyä kenttää. Kentät toimivat sekä julkisina pelikenttinä että tennisturvausten järjestyspaikkana. Tenniskenttien ympäristö on laajentunut katsomoilla ja varastorakennuksilla aivan viime vuosin asti. Päärakennuksen katolla toimii kesäisin terrassipubi, jonka mainokset näkyvät häiritsevästi puistomaisemassa. Kentän ympärillä olevia muita maastorakennelmia ovat puiset terrassi- ja porrasrakennelmat ja erillinen lava palkintojenjakoa varten. Käytöstä pois jääneet rakenteet ovat jääneet paikalle.

Tenniskentän laajennukset on tehty tavalla, joka ei kunnioita rantamaiseman ainutlaatuisia ympäristöä. Maastotyöt sekä istutusten, rakenteiden, kalusteiden ja pintamateriaalien valinta ja toteutus jättävät toimimisen varaa.

Kehittämistavoitteet/potentiaalit

Tenniskenttien ympäristö vaatii oman kokonaisuunnitelman paikan ilmeen parantamiseksi. Tavoitteena on esteettisen ja viihtyisän miljööluominen. Suunnitelmassa määriteltäviä asioita ovat:

- katsomorakenteiden uusiminen ja sovitaminen ympäristöön
- toimintojen keskittäminen ja rakennuspinta-alan supistaminen
- maaston muotoilu rannan puolella kentän maisemoimiseksi
- kulkureittien uudelleen järjestäminen, uusien portaiden rakentaminen
- paineikälastetyn puutavarankäytön välttäminen, puumateriaalin maalaus
- kasvillisuutta koskeva uusiminen ja hoito
- tenniskentän ympärille ehdotetaan tiivistä leikkatua pensasaitaa peittämään kenttää ympäröivät peitekankaat
- mainosten ulkonäkön ja sijaintiin tulee kiinnittää huomiota

Ravintola Rosendahlin terassi 1932 TKA

5.8 HOTELLI ROSENDAHLIN LÄHI-YMPÄRISTÖ VANHAN RAVINTOLA ROSENDAHLIN KALLIOALUE

Yleispiirteet: sijainti, maiseman yleispiirteet

Rosendahlin vanha ravintola on sijainnut nykyisen hotellin edessä olevan avokallion laella, joka hyvin jyrkkäseinäisenä laskee kohti ranta. Vuonna 1977 valmistunut Hotelli Rosendahl sijaitsee ylempänä jättäen länsipuolelleen niin ikään jyrkkärinteisen kalliomuodostuman. Hotellin itäpuolella kasvavat vanhat jalopuut ovat perua paikalla sijainneesta kaupungin taimistosta. Hotellirakennuksen massoitelu noudattaa maaston muotoja ja pilareille nosuttu rakennus tuo maisemanäkymän rakennuksen sisäntulopuolelle. Julkisista peilipinnat heijastavat ympäröivää maisemaa.

Historia

Loivan rinteeseen hietamaat ovat olleet viljelyksessä vuosisatoja. 1700-luvulla alueella sijaitsi torppa. Vanha Rosendahlin ravintola rakennettiin Henrika Rosendahlin toimesta vuonna 1888 kauniille kallion laelle, josta se hallitsi järvimaisemaa. Ravintola

oli monien juhlien näyttämönä ja mm. ylioppilaiden suosiossa. Hotelliin liittyi myös keilarata, pieni näyttämöpöytä ja näköalatasanteet kallion reunassa. Puhdas rakennus purettiin vuonna 1970 huonon kunnossuorituksen vuoksi.

Kaupungin puutarhuri Onni Karsten aloitti kaupungin oman taimitarhatoiminnan. Taimitarha siirrettiin Pyynikille vuonna 1907 Aleksanterin koulun pihalta. Taimistossa kasvatettiin kaupungin omiin tarpeisiin puita, pensaita, penenoja ja kesäkuukkia. Kasvien tahtimista varten kasvihuoneet varustettiin "kasteilla", jotka lämmitettiin savukasulla. Uudet ajanmukaiset kasvihuoneet lämpöannuineen saatiin vuonna 1930. Taimitarhalla oli myös verstaattilat, joita tarvittiin vuonna 1905-06 käyttöön otettujen "puistosohvien" valmistukseen ja kunnostukseen. Kaupungin puutarha ja taimitarha toimivat nykyisen hotellin paikalla vuosien 1907-70 välisenä aikana.

1930-luvun kansanpuiston perustamisen myötä alueelle tulivat myös ensimmäiset paikoitusalueet. 1970-luvulla tehtiin Rosendahlin ympäristön kaava ja vuonna 1972 järjestettiin arkkitehtikilpailu hotellin suunnittelusta alueelle. Kongressihotelli Rosendahl rakennettiin vuonna 1977 Jaakko Laapotin ja Martti Kukkonen voittaneen ehdotuksen mukaisesti.

Ylioppilaita ryhmäkuvassa ravintola Rosendahlassa 1919-25 TKA

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Vanhan ravintolan paikan kallioiden viehätys perustuu laelta avautuviin upeisiin maisemiin Pyhäjärvelle. Sen suojaavana selustana toimii vielä korkeampi kallioseinämä ylempänä rinteessä. Nykyinen hotelli on jäänyt tarkkailijan asemaan taka-alalle. Rosendahlin kalliojyrkkänteen alapuolella, rannan puoleisessa rinteessä oleva polku noudattaa vanhaa pengetettyä tie-pohjaa, jota avautuu puiden lomasta näkyvät alas uimarannalle ja järvelle.

käyttö/toiminnot, ongelmat/ristiriidat

Hotelliin saavutaan Pyynikintietä paikoitusalueen kautta ja samalla saadaan pilkkahauds rakennuksen alitse avautuvaan maisemaan. Tosin läheltä katsottuna näkymäksi tarjoutuu yhteys paikoitusalueelta toiselle sorapintaiselle paikoitusalueelle. Näkymää häiritsee myös hoitamattomuus.

Hotellia ympäröivät istutukset ovat nurmialueiden keskellä pieniä ja irrallisia. Osa lienee jäänteitä kaupunginpuutarhajoilta, sattuunvaraisia ilman erityistä suunnitelmaa. Hotellin kaakkoiskulmassa on säilynyt liuskelahoista muodostuva polku ja ympyrä, jonka ympärillä kasvaa havupuistutuksia, pensaita ja perennoita avokallioon liittyneenä. Hienoimmat hotellia ympäröivät puut ovat vanhoja mäntyjä. Vanhan ravintolan paikalla kasvaa villiintyneitä pensasruusuja, syreenejä, angervoja ja seljää. Ravintolasta on kalliolla jäljellä etupihan tukimauri, portaita sekä siellä täällä säilyneitä kivijalkoja. Osa ruusuista on perua 1980-luvun ruusuputarhasta. Rinteessä on uudempiä pensasruusuja. Näköalalinteen kaakkoispuolella kasvaa joitakin arvokkaita ruohovartisista lajeja, kuten tarhahierakkaa ja peltokiertoa.

Paikassa on selkeitä epäkohtia, jotka vaikuttavat sekä sisä- että ulkotilojen käyttöön ja viihtyisyyteen:

- Alueella ei ole selvää hotellin ulkotilan ja julkisen puiston välistä rajaa. Osa hotellihuoneista sekä saunoaston viihteletilat avautuvat suoraan polun suuntaan.
- Hotellin ulko- ja sisätilojen välisen yhteyden tuoma lisäarvo on jäänyt hyödyntämättä, sillä se edellyttäisi nykyistä parempaa ympäristön hoitoa ja sen laadun parantamista.
- Hotellin editte kulkee julkinen kävelyreitti, joka jatkuu lounaaseen Suomen Triikon suuntaan kallioiden välillä.
- Rosendahlin vanhan ravintolan kalliotasanteen olemus tarjoaa hienot maisemalliset puitteet ja mahdollisuudet oleskelulle, mutta paikkaa ei käytetä. Osasyynä on hotellin läheisyys, joka omalla anonyymillä tavalla "vartioi" paikkaa. Paikalla ei ole julkista luonnetta, sillä kulkuyhteydet helle ovat pensaiden peitossa.
- Näkyvät hotellin ravintolasta ja huoneista tenniskenttien epäsiistiin ympäristöön eivät ole houkuttelevia.

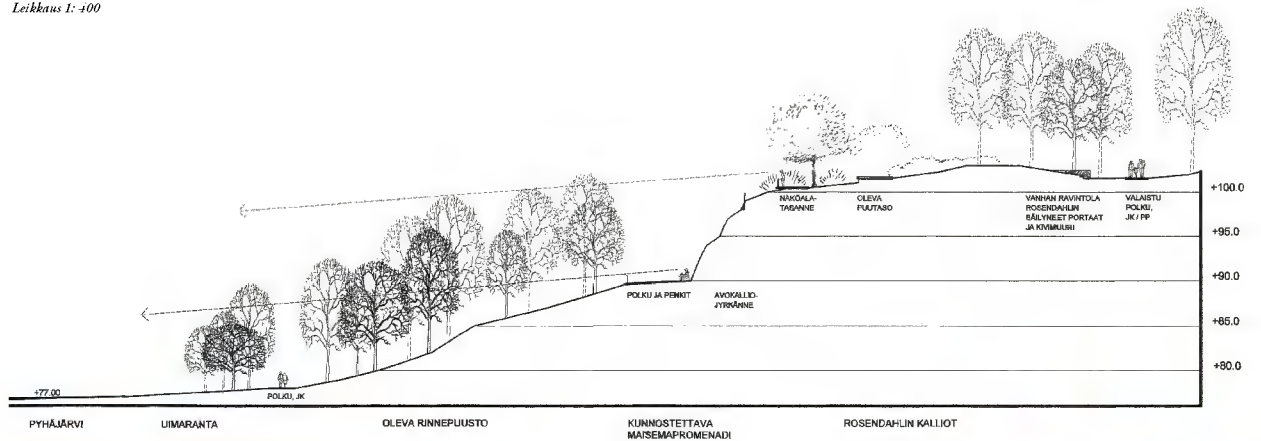
kehittämistavoitteet

- Hotellin eteläpuolisen lähiympäristön käytön aktivoimiseksi tulisi käydä tavoitekeskustelua. Pyrkimyksenä tulisi olla paikan hyödyntäminen maisema-arvoja säilyttävällä ja vahvistavalla tavalla.
- Hotellin lähiympäristön ilmeen parantaminen: hotellin ja kalliion välisen ulkoilutien luonteen parantaminen hotellin kohdalla ja henkilökunnan parkkipaikkojen poistaminen sieltä.
- näkymien avaaminen järven suuntaan myös lounaassa
- kasvillisuuden hoito rinteessä ja kalliion reunoilla näköalan avaamiseksi
- tärkeiden maisemapuiden, erityisesti mäntyjen, esiin tuominen
- lähiympäristön kehittäminen suhteessa tenniskenttään: maastonmuotoilu, pintojen ja tilojen rajautuminen, kulkuyhteydet, suojaistutukset
- kalliion alapuolisen tienpohjan hyödyntäminen ulkoilureitiksi ja oleskelutasanteeksi (ks. havainnekuva)

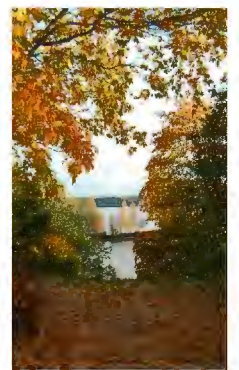

Ravintola Rosendahl, MV

Leikkaus 1: -100

Polku ja penkki kunnostettavalla maisemapromenadilla

Näkymä Pyhäjärvelle

Bauerin huvila (entinen Hagelbergin huvila) TKA

5.9 ENTISEN HAGELBERGIN HUVI- LAN YMPÄRISTÖ

Yleispiirteet: sijainti, maiseman yleispiirteet

Alue sijaitsee Trikokujan ja Hiekkakujan rajautuvien asuintojen eteläpuolella. Itäosa on voimakkaasti laskevaa puustoista rinteestä, joka rannassa, ennen loivaa uimarantaa, pafastuu avokallioksi. Keskiossa on puretun huvilan kohdalle rakennettua puistoa leikkipaikkoinen. Länsiteunalla maasto nousee jyrkkärinteiseksi tekokummaksi ja jatkuu rannassa kalliomuodotumana luoden selkeän maisemallisen rajan tehtaan ja asuntoalueen väliin.

Historia

Jo 1700-luvulla tällä maastonkohdalla sijaitsi Pyykin ranta-alueita viljellyt torppa. 1800-luvun puolivälissä alue alkoi houkuttaa teollisuutta. Samalla rakennettiin liikemiesten ja tehtaanohtajien huviloita ja yksi tällainen oli Hagelbergin huvila, joka sijaitsi kauniilla kalliopaikalla. Huvila siirtyi myöhemmin useaan omistukseen eri tehtaanohtajien asunnoksi. Huvilan liitettiin myös nähtävä puutarha, kumpareen päälle rakennettu huvimaja sekä saunaranta laituripaikkoinen. Huvila purettiin 1950-60-luvulla, mutta siitä säilyttiin pääsisäänkäynnin edustan betoninen balustradi.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

- Paikan arvot ovat suurten tasoerojen tarjoamassa maastossa. Sen myötä alueelle syntyy useita eriluonteisia kohtia niin veden äärelle kuin näköalapaikoiksi. Lehmuksivint jänteet, tammet, vanhat kookkaat männyt ja vaahierat luovat paikalle kulttuurimiljöön tunnelman, samoin kuin maastossa säilyneet rakennetut huvimajasta, rantasaunan paikasta ja poluista. Rinteessä kasvaa monihaaraainen kynälava.
- Puiston rakentamisessa tehdyt muutokset eivät ole hävitäneet huvilakauden jälle. Tämän ansiosta paikan historian voi edelleen "lukea" sen kokonaisuudesta.
- Nykyisen kentän eteläpuolella on kapea rantakaistale, jossa on syntyneen ympäristön lehtimajan omainen kalliokiekkale, jolla kasvaa erityisen komea vaahtera.
- Ranta on kivin pengerrytetty. Suojaisa kalliokallio tarjoaa miellyttävän selustan tilalle, jossa korostuu veden ääni. Sinne on syntynyt omatoimisesti grillipaikka ja venepoukama.

- Leikkipaikan varustetaso on vaatimaton. Näkyvät leikkipaikasta ja siten myös asunnoista järvelle ovat kokonaan upeutumisessa edessä kasvavan puuston takia.
- Metalliverkooidalla rajattua pallokenttää ympäröivä kasvillisuus on tiheää ja peittää näkyvät järvelle.
- Polut alas rantatasanteelle, veden äänelle ovat vaikeakulkuisia.
- Tiheä nuori rinte puusto (koivu, pihlaja, raita, vaahtera) on tukahduttamassa vanhat männyt ja heikentämässä kolmen kynälavan elinvoimaa.
- Kulkun suunnitelmallisuus ei ole mahdollista tiheän puuston vuoksi, mutta mahdollista kunnostaa.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

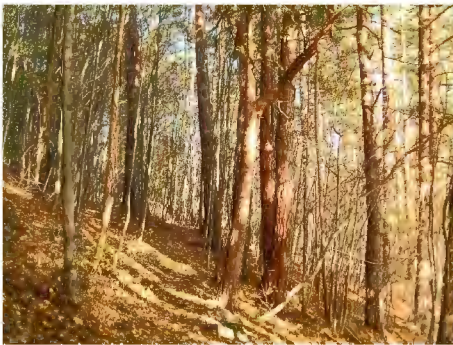
- näkyvien avaaminen järvelle
- kulttuurikasvillisuuden hoito ja uudistaminen
- huvimaja/näköalatasanteen rakentaminen rantapuiston tunnusaiheeksi
- leikkipaikan monipuolistaminen sekä kalusteiden ja valaistuksen uusiminen
- pallokentän aidan uusiminen/ korvaaminen jollakin toisella elementillä
- tehdasalueen ja puistoalueen yhteensovittaminen
- kulkumahdollisuuksien parantaminen rantaan ja rannan suuntaisesti

käyttö/toiminnot, ongelmat/ristiriidat

- Tehtaan puoleinen teuna on Trikokujan leventymisen aiheuttamana varsin epäsiisti. Tie katkaisee väkivaltaisesti vanhan kulkun ja näköyhteyden järvelle. Kulmasta avautuu tärkeä näköyhteys harjun suuntaan tehtaan rakennusmassojen välillä.
- Katuasfaltin ja puiston pintojen rajaukset ovat epäselvät.

Hagelbergin huvila TKA

PYYKIN LUONNONSUOJELUALUE

5.10 VARALAN KALLIONALUSLEHTO

Yleispiirteet: sijainti, maiseman yleispiirteet

Pyykin luonnonsuojelualueeseen kuuluva kallionaluslehto sijaitsee Varalan urheilupuiston ja Nahkakujan asuinortteiden väliseen jyrkkään rinteeseen. Kasvillisuus on kivaakkoa ja tiheä pensasista kallionaluslehtoa, jossa on säilynyt pähkinäpensaita. Nämä Ancylos-kauden (noin 9000 v. sitten) tulokkaat ovat Pyykin arvokkainta kasvillisuutta. Erikoisuuksiin kuuluvat myös valtava kuusi ja kaksi vuorijalavaa. Kasvillisuus ulottuu aivan rantaviivaan saakka. Muutamia hienoja avokalliokiekkaita työntyy ulos kasvillisuuden seasta. Ruohovartista mainittakoon haisukujenpolvi, lehtopalsami, pensaikotatar ja jänönapila (Lahtonen 2002)

Maastossa kulkee polku, joka alkaa Telia-Soneran toimitalon tontin kulmasta ja haarautuu kahdeksi rinnakkaiseksi reitiksi. Toinen myötäilee rantaviivaa, toinen kulkee ylempänä rinteessä. Ylempi polku on pengerrytetty luonnonkivillä ja lienee vanhaa perua. Polun alkupäässä sijaitsee maanalaisten kaapeliin liittyvä huoltokoppi. Polut yhdistyvät jyrkkien puisten portaiden alaosassa jatkukseen kohti Pyykin ulkoilureittejä. Luonnonsuojelualue rajautuu Varala-opiston tontin rajalla olevaan vanhaan, aikoinaan kaupungin rajalle rakennettuun luonnonkiviataan ja sen jatkeena olevaan puutaan.

Historia

Varala-nimi on peräisin tehtailija Heikki Liljeroosin vuonna 1892 rakennuttamalta huvilalta, jonka hirtet tuotiin Kangasalan Varalan kylästä. Huvila ostettiin naisten voimistelupuiston varten vuonna 1909. Vuonna 1911 opisto laajeni Wivi Lönnin suunnittelema liikuntahallilla. Uusi kussikeskusrakennus tehtiin vuonna 1969. Pienestä paikasta kehittyi elinvoimainen, monipuolinen ja kaikille avoin urheilupuisto. Liljeroosin huvilassa toimii nykyisin naisvoimistelusta kertova museo. Viime vuosina rakennettu urheilupuiston saunarakennus aivan rantaviivassa erottuu maisemassa näkyvästi.

Fisपालa liitettiin Tampereen kaupunkiin vasta vuonna 1937, jonka jälkeen kivinen aita Fisपालan ja kaupungin väliltä purettiin. Jälleenteen siitä on luonnonkivimuurit Varala-opiston tontin rajalla.

Kalliolehtoalue suojeltiin vuoden 1991 osayleiskaavassa.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Lehdon monipuolinen, tiheä kasvillisuus, jonka läpi kuljetaan, luo voimakkaan vastakohdan rakennetulle ympäristölle. Muutamat kallionkiemmet tarjoavat paikan istuskelulle. Alueen arvo on lähinnä olla osa vaihtelevaa ulkoilureittiä, jonka luonteva ja turvallinen liittyminen harju- ja ranta-alueille ja Fisपालaan on turvattu ja jota edelleen on kehitettävä.

kehittämistavoitteet

- seudullisen kultureitin jatkuminen
- luonnonsuojelualueen kulukselle herkkää kasvillisuutta ja lajiston monipuolisuutta tulee vaalia
- liikkuminen tulee ohjata osoitetuille reiteille
- polkujen ja portaiden hienovarainen kunnostaminen

5.11 ENTISEN SCHRECKIN HUVILAN ALUE

Yleispiirteet: sijainti, maiseman yleispiirteet

Alue sijaitsee Pyynikin luonnonsuojelualueella, lähes pystysuoran kalliorinteen rajaamassa solaksi kapenevassa tilassa. Alueen läpi kulkeva polku johtaa loivassa tinnemaastossa Thermopyleen aukiolle ja Pyynikin harjun laelle. Korkeusero tasanteen ja kallion laen välillä on yli 40 metriä. Kolmionmuotoista aluetta rajaavat eteläpuolella Pyynikintie ja Suomen Triכון tehdasrakennusten muurimaiset seinät. Länsireunalla sijaitsee Telia-Soneran maanlaisen huoltotilan sisäkäynti.

Historia

Tälle paikalle jyrkkään rinteeseen perustettiin vuonna 1859 H.J. Bergmanin toimesta haulitehtaan torni. Ise tehdasrakennus oli kallion laella. 1900-luvun vaihteessa haulitehdas siirtyi Pispalaan ja piippu purettiin. Paikalla sijaitsi myös 1800-luvulla loppupuolella kaksi muuta tonttia, joista toinen tunnetaan Th. Schreckin huvilan paikkana. Aikaisemmin sieltä oli näkymä Pyhäjärvelle, mutta tehdasalueen laajentuessa paikan luonne muuttui sen menettäessä järvinäkymänsä.

Nykytilanne

Paikan luonne, arvot

Paikan nykyluonne on rehevää kallionaluslehtoa, jonka arvo perustuu luonnon monimuotoisuuteen. Luonnonlajiston seassa on runsaasti erilaisia kulttuurikarkaluksia.

Paikallislukien busipysäkit on sijoitettu molemmiin puoliin Pyynikintietä tehtaan kohdalle. Katualue on kapea ja näkyvyys huono. Kapea jalkakäytävä on vain tehtaan puolella ja erillistä pyörätietä ei ole. Toinen polku kulkee harjun puolella, katutasoa ylempänä, erotettuna kadusta nurmikaistalla.

Käyttö/toiminnot, ongelmat/risiriidat

Paikka on osa vilkasta ulkoilureittiä, joka johtaa solaa pitkin harjulle. Kävelyreitit on varustettu metallikaitein. Polun runassa on vanha pensasistutus entisten huvilatornttien puolella. Paikalla kasvaa nykyisin tiheä, hoitamaton kasvillisuus, joka koostuu osittain lehtomaisista luonnonlajeista ja suurelta osalta vanhojen puutarhakasvien jäänteistä. Puiden, kuten koivujen, tuomien, vaahteroiden ja pajujen, seasta löytyy mm. ränsistyneitä ruusuja, koiranheisiä, orapihlajia, taikinamarjaa ja ononapuu. Samoin jäljellä on rakennusten perustusten kiviä, tiiliä ja metalliromua. Paikalla on myös runsaasti ruohovartista kasvillisuutta mm. valkokuokoa. Arvokkaita ja vähälukuisia kasvilajeja ovat lituillit, haisukurjenpölvä, pölkkyruoho ja kevättaskuruoho. (Lahtonen, 2000)

kehittämistavoitteet/potentiaalit

- Keveyden liikenteen teittien viihtyisyyden parantaminen Pyynikintien varrella. Paremmen näkyvyyden ja turvallisen liikkumisen vuoksi jalkakäytävän leventäminen

Suomen Triכון tehtaan kohdalla on toivottavaa.

- Tehdasalueen kohdalla tulee sisäpihojen sisäkäyntien asemaa korostaa jalankulkuyhteyttä parantamalla
- Pyynikin luonnonsuojelun hoito-ohjelma vuosille 2003-2012 ei esitä toimenpiteitä tämän alueen kasvillisuuden hoidolle. Tärkeää maisemanhoidossa on sekä lehtokasvilajien että kulttuuriperinteen lajiston vaaliminen.
- Paikalle voitaisiin sijoittaa opastaulu polun varteen kertomaan alueen kulttuurihistoriasta.

Tampereen kaupungin asemakaarta vuodelta 1937, osasuurennos (Rasila, Tampereen historia 4)

5.12 THERMOPYLEEN KENTTÄ

Yleispiirteet: sijainti, maiseman yleispiirteet

Harjun ylärinteellä lähellä Pyynikin näkötornia sijaitsee Thermopyleen solaksi kutsuttu kenttä luontaisesti tasaisessa maastonkodassa. Hienojen avokallioiden rajaama paikka on lehtomaisen kankaan ja kuivan kankaan välivyöhykettä. Harjun laelta avautuu pitkiä näkymiä Pyhäjärvelle.

Historia

Jo vuonna 1877 Pyynikin rinteeseen vuorensola ja siihen liittyvä aukio nimettiin kaupungin kaunistustoimikunnan puolesta Thermopyleeksi. Vuonna 1884 Thermopyleessä järjestettiin ensimmäiset lähetysjuhlat, joista tuli sittemmin jokavuotinen perinne. Vuonna 1888 Thermopyleen kentälle rakennettiin ensimmäinen juhla-kenttä, jossa järjestettiin myös muita vuosittaisia tapahtumia, kuten ammattiyhdistysten kevätkokouksia ja vappumarssia. Synkkiä vuosi kentän historiassa oli 1918, jolloin sinne haudattiin väliaikaisesti punaisten kaatuneita. Vuonna 1962 vanhan lavan paikalle rakennettiin uusi laululava. Maastoon tehtiin puolikaatan muotoon betonireunakivin rajatut terassoidut portaat. Keskellä oli puinen lava.

Nykytilanne

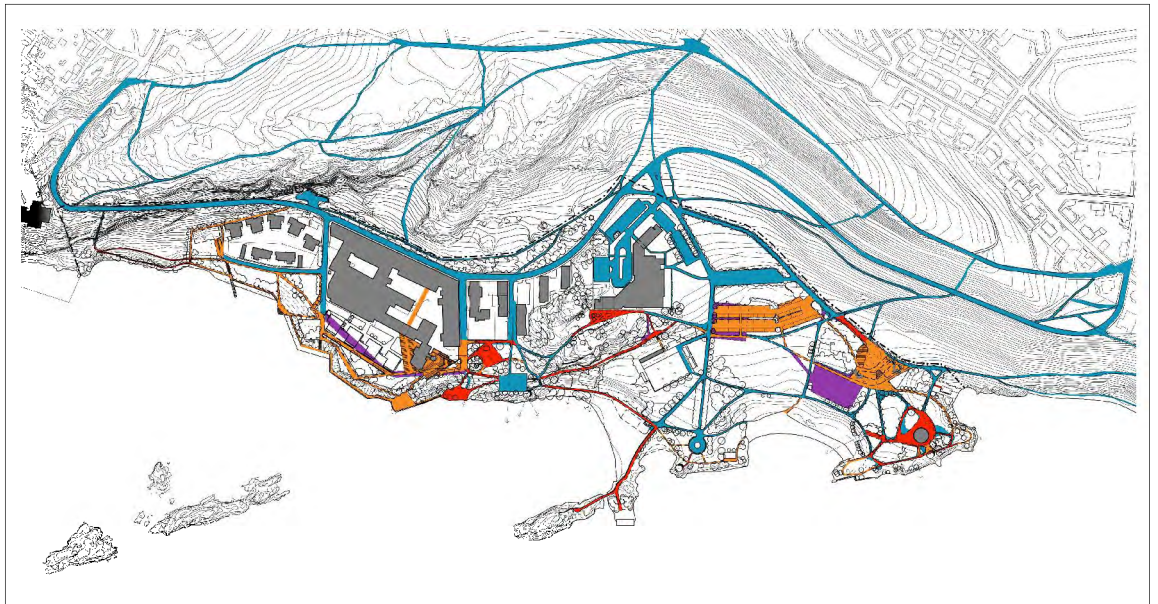
Kenttä sijaitsee hienolla näköalapaikalla, jota ympäröi vanha mäntymetsä. Kenttä on ollut jo vuosikymmeniä käyttämättä ja vesakoitunut vähitellen. Kun Pyynikki vuonna 1993 julistettiin luonnonsuojelualueeksi, alettiin myös alueen käyttöä joutokotapuhuttuihin rajoittaa maanpinnan kulumisen ja eroosion hidastamiseksi. Yleisötapahtumien järjestäminen Thermopyleen kentällä ja muuallakin luonnonsuojelualueella on vastoin rauhoitusmääräysten henkeä, joten Thermopyleen kentän kunnossu- ja käyttöpyyntöihin on 1990-luvulla vastattu kaupungin taholta kielteisesti. Yleisötapahtumien järjestämistä rajoittaa myös pysäköintipaikkojen ja saniteettitilojen määrä. (Pyynikin luonnonsuojelualue, hoito- ja käyttösuunnitelma vuosille 2003-2012)

Vuonna 1999 kentän porraskanteet peitettiin kuorihumuskaatteella. Vain suurimmat betonirakenteet, joita ei maastoa vaurioitattamatta olisi saanut poistettua, jäivät paikalleen. Turvallisuuden vuoksi porraskanteen rautakaide säilytettiin, mutta muut rautakanteet poistettiin. Ratkaisu tehtiin puustoyksikön, ympäristövalvonnan ja rakennusvalvonnan katseiluksen perusteella. Tarkoituksena on, että rakenteet jäivät historiallisiksi muistomerkiksi laululavasta. Tiivis lehtipuulajien pioneiri-puusto estää männyn leviämisen.

Nykyisin kenttää sivuaa erittäin vilkas valaistu ulkoilureitti. Luoteiskulmassa on kuntoiluvälineitä. Paikka on hoitamaton, portaat kasvavat tiheää pensaikkoa ja puulava on kadonnut tai se on kivituikkapinnan peittänyt. Portaita ympäröivä metalliputkikaide on ruostunut.

kehittämistavoitteet/potentiaalit

- Kentän alue jätetään muistomerkiksi rakennettuine jäänteineen ja alue sulautuu osaksi Pyynikin männikköä. Puuston toivottu kehitys onnistuu vain, mikäli männyn kasvuoolosuhteita parannetaan. Raidat ja muut pajulajit (jotka estävät männyn kasvua) tulisi poistaa ja tilalle kylvää, istuttaa tai siirtää mäntyä. Metallikaiteen voisi kunnostaa tai poistaa, kun puusto on riittävästi kasvanut.
- Alueelle tulee jättää riittävästi rakenteita kertomaan paikan historiasta. Nykyinen aukio on syytä säilyttää.
- Alueelle tulee sijoittaa opastaulu valokuvineen kertomaan paikan nimen taustasta ja värikästä historiasta.

■	OLEMASSA OLEVAT REITIT / KADUT / KENTÄT
■	KUNNOSTETTAVAT REITIT / KADUT / KENTÄT
■	UUDET REITIT / KADUT / KENTÄT
■	POISTUVAT REITIT / KADUT / KENTÄT

REITIT / LIIKENNEVÄYLÄT / KENTÄT 1: 5000

37

PYYNIKIN HISTORIAA (KRONOLOGIA)

<p>n. 10 000 sitten Maailman korkein soraharju muodostui jääkauden seurauksena.</p> <p>n. 9000 sitten Pyynikin nykyiset muinaisraunnot syntyvät.</p> <p>Tarujen mukaan alueella oli pyhiä paikkoja, joissa palvottiin muinaissuomalaisia jumalia.</p> <p>1540 Ensimmäiset kirjalliset viitteet Pyynikin talon asukkaista, aluksi nimenä Laiskolan kylän talo.</p> <p>1700-luvulla Nykyisen Joselininniemen Iepeillä sijaitseva Pyynikin augmenttiitala, joka toimi Tammerkosken kartanon aputilana verojen maksamiseksi. Pyynikin torpan pellot ulottuivat nykyisen kesäteatterin paikalta Suomen Trikoon alueelle saakka.</p> <p>1779 Vastaperustettu Tampereen kaupunki jakoi Pyynikin kaupunkilaisten yhteislaidunmaaksi ja kotitarvepuukäyttöön, torpan pellot jaettiin kaupunkilaisten kasvimaidiksi.</p> <p>1803 Annettiin sakot sille, joka jätti Pyynikin puiden hakkuutahteet metsään.</p> <p>1800-luvulla Porvaristo teki harjulle kävelyretkiä ja huvimatkoja.</p> <p>1830-luvulla Puiden hakkuu kiellettiin, nykyinen puusto sai alkunsa.</p> <p>1840-luvulla Harjulle rakennettiin keräysvaroin paviljonki, joka paloi muutaman vuoden kuluttua.</p> <p>1850-luvulla Kirjansitoja Lemlin hakkasi näköalalinjat Pyynikin puustoon.</p> <p>Pyynikin rannat muuttuivat huvila- ja ulkoilualueiksi. Huvilat omistivat tunnetut tamperelaiset liikemiesvut.</p> <p>1856 Kauppias A.S. Lauren sai Jalkasaaren omistukseensa ja perusti sinne piipputehtaan.</p> <p>1857 A. S. Lauren perusti tulitikkutehtaan Joselininniemen ja Jalkasaaren väliselle alueelle. Hänen huvilansa sijaitsi aivan tehtaan vieressä.</p> <p>1859 Höyrylaivaliikenne Pyhäjärvellä alkoi.</p> <p>Pyynikin jyrkimpään rinteeseen rakennettiin H.J. Bergmanin haulitehtaan torni.</p> <p>1800-luvun l. Huvila- ja ulkoilualueen keskus oli jo niemeksi muuttuneen Jalkasaaren kohdalla sijainnut juhla- ja ravintola-alue, jossa järjestettiin lukuisia tapahtumia; juhlia, tanssiaisia ja urheilukilpailuja. Alueella sijaitseva esiintymislava ja paviljonki.</p> <p>1865 Tulitikkutehdas paloi, mutta se rakennettiin pian uudelleen.</p> <p>1866 Viinan kotipolton kiellettiin lailla.</p> <p>Joselininniemi sai nimensä ravintolaisija Emanuel Joselinista, joka osti kauppias Lautenin huvilan. Hän perusti sinne kesäravintolan, jolla oli myös oma keilaratansa (paikalla on nyt kesäteatteri). Joselinin kahvilapaaviljonki sijaitsi rannan tuntumassa kallioikkumalla näköalapaikalla (jäänteet vielä nähtävissä). C.F. Hamberg avasi kesäravintolan kauppias Hildenin huvilalla samalle niemelle. Sen toiminta jäi muutamaan kertaan.</p>	<p>1868 Ravintolaisija J.L. Rosendahl osti Elianderin huvilan ja perusti kesäravintolan. Huvilan alue oli osittain sama kuin Pyynikin torpan tontti- ja peltoalue, joka kaupungin ensimmäisessä tonttijaoissa oli varattu puutarhuri Bergmanille. Tarkoituksena oli kasvattaa tuoreita tuotteita ravintolan tarpeisiin. Ravintolalla oli oma keilaratansa.</p> <p>Ravintolaisija Tallqvist rakennutti Pyynikin harjun laelle huvihuoneen, Ilomäen.</p> <p>1873 Vapaapalokunta perustettiin ja ensimmäiset kansanjuhlat järjestettiin Pyynikin juhla- ja ravintola-alueella.</p> <p>1877 Pyynikin rinteeseen vuotensola ja siihen liittyvä aukio nimettiin kaupungin kaunistustoimikunnan toimesta Thermopyleeksi.</p> <p>1878 Pyynikin kelkkarata kunnostettiin.</p> <p>1879 Ensimmäiset soutu- ja venekilpailut pidettiin Pyynikin edustalla Pyhäjärvellä.</p> <p>1882 Rosendahlin leski Hentika perusti kesäravintolan Joselininniemeen.</p> <p>1884 Pyynikin juhla- ja ravintola-alue siirtyi kaupungilta VPK:n hallintaan.</p> <p>Thermopyleen kentällä järjestettiin lähetysjuhlat, joista tuli jokavuotinen perinne.</p> <p>1888 Thermopyleessä pidettiin Kansanvalistusseuran valtakunnallinen laulu- ja soittojuhlat, joista tuli jokavuotinen perinne. Juhla varten rakennettiin näkötorni Ilomäen huvihuoneen paikalle.</p> <p>Ensimmäiset viralliset hiihto- ja mäenlaskukilpailut järjestettiin Pyynikillä. Niissä jaettiin huomattavia rahapalkintoja.</p> <p>Puinen Rosendahlin ravintolarakennus valmistui Joselininniemen länsipuolelle kauniille näköalapaikalle.</p> <p>Hagelbergin huvilasta tuli ravintolaisija ja tehtaan perustaja Nikolai Bauerin huvila.</p> <p>1889 Bauerin sukka- ja trikotehdas Bauerin huvilan kasvimaille. (Tammerfors Strump & Trikofabrik)</p> <p>1891 Bauerin huvila ja tehdas myytiin Dahlbergille. (Fabrikaktiebolaget John Dalberg & Co)</p> <p>1890-luvulla Eteläpuisto oli venäläisten sotilaiden keittokasvimaana ja kellareina.</p> <p>1897 Ensimmäinen asemakaava Pyynikille, alueen itäpää osoitettiin puistoalueeksi.</p> <p>Koko Pyynikin ranta-alue päätettiin kaavoittaa tehdastontteiksi, mutta sitten kiinnitettiin huomio paikan ihanaan näköalaan ja kauniiseen asemaan.</p> <p>Englantilaiset Blair ja Craig perustivat verkatehtaan (The Scotch Tweed Manufacturing Company) Dalbergin tehtaan vieriselle tontille (nykyisen Suomen Trikoon paikalle).</p> <p>Skotlantilaisen tehtaan länsipuolelle Allan Timm perusti Tampereen Trikotehdas Oy:n (aiemmin vanha lusikkatehdas, nykyisin Nahkakujan asuinrakennus).</p> <p>1898 Joselinin ravintola paloi ja Joselinin keilarata siirrettiin Viikinsaaren vuorta myöhemmin.</p> <p>1899 Ennätysmäinen tulva (30.5.-17.6.): Nasjärven ja Pyhäjärven vesi oli 3m nykyistä korkeammalla (Uudenmaan ympäristökeskuksen suurtulvaselvitys, Koivuniemi, Huhtanen 18.9.1999)</p> <p>1900 Maanteitä Pispalan sepeleitä ja rantarakenteita korjattiin tulvan jäljiltä.</p>
--	---

38

	Tamperealaisten teollisuusmiesten yhtymä, johtajanaan Christian Bruun, osti ja yhdisti kolme rinnakaista tehdasta kokonaisuudeksi (nimi edelleen Fabrikaktiebolaget John Dalberg & Co). Myös Th. Schreckin huvila-alue siirtyi samaan omistukseen.
1901	Tulipalo trikootehtailla. The Scorch Tweed Manufacturing Company; Tampereen Trikootehdas Oy, kivinen varastorakennus ja värjäjämsä säilyvät, tehdas siirtyi skotlantilaiseen tehtaaseen. Palaneen tehtaan rakennuksia kunnostettiin työntekijöiden ja työväen asuintalouksiksi.
1902	Pyynikin rinteeseen asemakaavoitus käynnistyi.
1903	Trikootehtaan konkurssi; aluksi se vuokrattiin Alfred Kordelinille, joka vuotta myöhemmin osti tehtaan, nimeksi tuli Suomen Trikootehdas Aktiebolag.
1905	Suurlakko, työväen järjestäytyminen ammattiyhdistysliikkeiksi alkaa. Tampereen kaupunki menetti vapaakauppoikeudet.
1906	Tulitikkutehdas purettiin (paikalla ovat yhä betonipohjan jäänteet nähtävissä).
1907	Trikootehdasta jatkettiin uudella osalla sekä vanhaa osaa korotettiin. Rosendahlin ravintolan viereen tuli kaupungin puutarha ja taimitarha.
1908	Pyynikin ranta jätettiin asemakaavassa puistoalueeksi. Haulitehdas purettiin. Naisten uimahuoneen tilalle rakennettiin Palomäen uimalaitos Koulukadun lounaispuolelle Pyhäjärven ranta-alueelle.
1909	Varalan urheilupuisto perustettiin Varala-nimisen huvilan paikalle Pyynikin rinteeseen.
1913	Pyynikin virallinen kelkkamäki rakennettiin Ilomäeltä alkaen.
1914	Sota heijastuu elintarvike- ja asunto- ja asuntolana, toisaalta teollisuudessa käynnistyi nousukausi.
1915-17	Eteläpuistoa rakennettiin, suunnittelijana oli K. Vaaramäki.
1917	Suomi itsenäistyi. Trikootehtaan muuntajahuone rakennettiin.
1918	Kansalaisota Puinen Pyynikin näkötorni tuhoutui taistelussa. Thermopyleen kentälle haudattiin väliaikaisesti punaisten kaatuneita. Eteläpuistossa kasvatettiin perunaa ja lantua. Kaupunki osti Rosendahlin ravintolan ja luovutti sen vuokraajien hoitoon.
1919	Kieltolaki voimaan.
1919-20	Trikootehdasta pidennettiin 23 m itään ja korotettiin kerroksella ja uusi värjäjämsä rakennettiin (suunnittelijana Federlay).
1950	Wainö Aalosen graniittinen osuustoimintamuistomerkki valmistui Eteläpuistoon.
1953	Matti Hauptin Kultakutri-pronssiveistos Joselinniemen lähteelle, allas kiveyksineen ja istutuksineen rakennettiin.
1950-luvulla	Trikootehtaan höyryvoimakeskus ja uusi varastorakennus tehtiin sekä vedenpuhdistuslaitosta laajennettiin (suunnittelijana Kallio). Suunniteltiin moottoritien linjaamista Pyynikin etelärinteeseen kautta.
1959	Suomen ensimmäinen liikennesuunnittelukilpailu järjestettiin liikenteen järjestämiseksi Pyynikillä. Kestäteatterin pyörivä katsomo valmistui.
1962	Thermopyleen laululava rakennettiin vanhan lavan paikalle. Sotainvalidien veljesliitto luopui Rosendahlistä.
1963	Palomäen uimalaitos lopetti toimintansa.
1967	Pyynikin tien toteutettu linjaus otti voiton kilpailuehdotusta enemmän huomioon ympäristönäköaluuksia.
1960-luvulla	Trikootehtaan vanha savupiippu purettiin. Trikootehtaan värjäjämsän laajennus, viimeistämön laajennuksia ja korotus, minkä seurauksena näkyvyys järvelle menetetttiin (suunnittelijana Tähtinen).
1969	Varalan kurssikeskus rakennettiin ja sen tieltä purettiin vanha huvila.
1970	Rosendahlin vanha ravintolarakennus purettiin huonon kuntosaa vuoksi.
1970-luvulla	Rosendahlin ympäristön kaava laadittiin, kaupungin puutarha lopetti toimintansa. Trikootehtaan fuusioituminen Tampellaan.
1977	Kaupungin puutarhan paikalle valmistui uusi hotelliravintola Rosendahl.
1980	Suomen Trikoon, entisen nahkatehtaan sekä Varalan- ja Pyynikintien välistä aluetta koskevat asemakaavat valmistuivat.
1983	Trikootehdas Finlaysonille.
1985	Trikootehdas Askon Oy:lle. Maakaasujohto vedettiin Pyynikin harjun läpi.
1988	Trikootehdas Tampereen Kiinteistö Invest Oy:n omistukseen.
1991	Osayleiskaavan laatiminen Pyynikin alueelle. Noin 50 ha, eli puolet kaava koskevasta harjualueesta, suojeltiin luonnonsuojelulain ja asemakaavan nojalla.
1992	Trikoovaatevalmistus päättyi.
1995	Kestäteatterin katsomo uusittiin ja laajennettiin.
1996-	Trikootehtaan sisätilojen kunnostuksia ja uudistuksia, tiloja vuokrattu pienille yrityksille.

1920-luvulla	Vappupäivän marssi päättyi ensimmäisen kerran Thermopyleen kentälle.
1920	Pyynikin puustoon levisi ytimennävertäjä tehtaiden halkovaroista. Eteläpuistoon tehtiin klassillistyylinen soitto- ja ruusuistutukset.
1927	Trikootehdasta pidennettiin 28 m itään.
1928	Trikootehtaan kattilahuonetta laajennettiin ja uusi savupiippu rakennettiin. Eteläpuiston rakentamista jatkettiin.
1929	Tampereen kaupunki täytti 150 vuotta, kaupunginvaltuustolta päätös kansanpuiston perustamisesta Pyynikille. Uusi klassistinen kivinen näkötorni valmistui Pyynikin laelle. Trikootehtaan pumppuhuonetta uudistettiin.
1930-luvun alkupuoli	Lama-aikaa
1930	Laadittiin Pyynikin kansanpuiston yleisuunnitelma. Kaupunki tasoitti Thermopyleen aukion.
1931	Kansakylpylä avattiin Pyynikin rantaan. Puinen vesiliukumäki sijaitsi Jalkasaarissa vielä ainakin 1950-luvulla.
1932	Kieltolaki kumottiin.
1934-40	Trikootehtaan nousukausi. Laajennuksia ensin tehtaan pohjoispuolelle, sitten etelään ja länteen, Suunnittelijana toimi Kurt Sucksdorf ja piirustukset teki arkkitehti Veikko Kallio. Tehtaasta tuli pohjoismaiden suurin trikootehdas ja alansa johtava mahti. Suunniteltiin kaupungista Pispalaan johtavan ajoneuvoliikenteen sijoittamista tunneliin Rosendahlin kohdalla. Asukkaat vastustivat jyrkästi. (Vielä vuonna 1945 suunnitelma esiintyi Pispalan asemakaavassa) Vuoden 1935-38 karttojen mukaan Pyynikin rannan julkakenttä laajeni ja puistoon istutettiin uutta kasvillisuutta (mm. lehtikuusia) sekä rakennettiin suihkulähte.
1937	Pispala liitettiin Tampereen kaupunkiin. Kivinen aita Pispalan ja kaupungin väliltä purettiin (Varala-opiston rajalla).
1938	Asemakaava, jossa myös harjun yläosat virallistettiin puistoksi, vahvistettiin.
1939-45	Sotavuodet
1940-luvulla	Trikootehtaan toiminnassa sodan aikana vaikeuksia, muutamia laajennuksia mm. maanalaisten vedenpuhdistuslaitos ja suodatinlaitos, jotka käyttivät Pyhäjärven vettä.
1942	Sotainvalidien veljesliiton Tampereen veljesosasto perusti osakeyhtiön Rosendahlin ja piti hallussaan ravintola.
1947	Metsinhoitosuunnitelma laaditaan Pyynikin puiston pelastamiseksi.
1948	Pyynikin kesäteatterin toiminta alkoi Joselinniemiessä.

39

LÄHDELUETTELO:

- Jutikkala Eino: Tampereen historia III, vuodesta 1905 vuoteen 1945. Tampereen keskuspaino, 1979.
- Lyytinen Hanna Ky: Suomen Triko. Pyynikin tehdasalueen kulttuurihistorialliset arvot. 2002.
- Rantanen Susanna: Suomen Triko, Pyynikin ja Onkiniemen tehdasalueiden rakentamishistoria. Tampere, 1999.
- Rasila Viljo: Tampereen historia II, 1840-luvulta vuoteen 1905. Tampereen keskuspaino, 1984.
- Rasila Viljo: Tampereen historia IV, vuodesta 1944 vuoteen 1990. Tammer-Paino Oy, 1992.
- Seppälä Raimo: Tampereen Albumi, vanhaa Tamperetta vuosisadan vaihteesta 1960-luvulle. Tampere-seuran 92. julkaisu, 2000.
- Sinisalo Uno: Tampereen kirja, kuvaus Tampereen vaiheista ja nykyisestä kaupungista. Tampere-seuran julkaisuja 8. Tampere, 1947.
- Tampereen historiallinen seura XII: Tampere, tutkimuksia ja kuvauksia VII. Tampere, 1979.
- Tampereen kaupungin kaavoitusvirasto By / 3 / 1985: Tampereen rakennuskulttuuri. Maisemat ja luonnonsuojelu.
- Tampereen kaavoitusviraston julkaisuja 5 / 1992: Pyynikin osayleiskaava 1991.
- Tampereen kaupungin ympäristötoimi, kaavoitusyksikkö, julkaisuja 2/98: Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tammer-Paino Oy, 1998.
- Tampereen kaupungin kaavoitusvirasto: Asemakaavan muutos, Pyynikin suojelualue 6.6.1991. Tark. 15.6.1992.
- Tampereen kiinteistötoimi, puistoyksikkö ja ympäristövalvonta, 2003: Pyynikin luonnonsuojelualue, hoito- ja käyttösuunnitelma vuosille 2003-2012. Liitteenä, Pyynikin harjun arvokkaat ja vähälukuiset kasvillisushavainnot 2002 (Lahtonen Tapio).
- Uola Mikko, toim.: Tampere-silloin, eilen... Kustannuspiste Oy, 1977.
- www.tampere.fi
- suullinen tiedonanto Marjaana Tuoriniemi 11.2.2004

Kuvaluettelo:

- Tampereen kaupungin asema- ja aluekartta vuodelta 1908 (Rasila, Tampereen historia 4)
- Tampereen kaupungin asemakartta vuodelta 1921 (Rasila, Tampereen historia 4)
- Tampereen kaupungin asemakartta vuodelta 1937 (Rasila, Tampereen historia 4)
- Kartta vuosilta 1776-1805 (Alanen Timo & Kepsu Saulo, Kuninkaankartasto Suomesta 1776- 1805. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 505. Helsinki)
- Kartta vuodelta 1758 (Fösta delen ut af chartan öfver Hatanpå och Härmälä rusthåll 1758) Kuva saatu kaupunkisuunnitteluvirastosta.
- Vanhat valokuvat (lähteet: Tampereen kuva-arkisto=TKA, Museovirasto=MV)

40